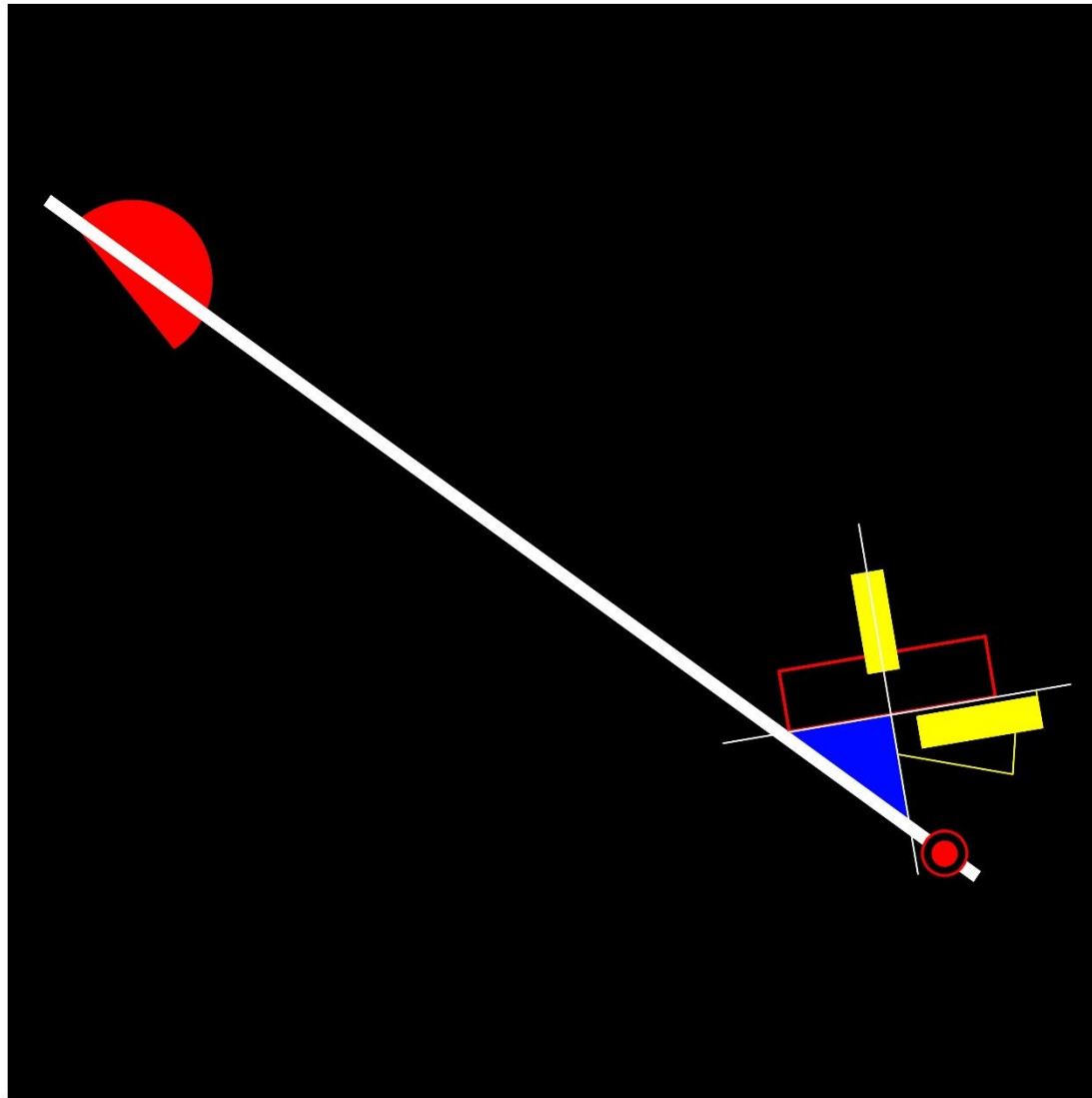

**ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΑΝΑ -
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΚΑΔΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:
ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΠΑΠΑΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΚΙΚΑΠΕΠΠΑΣ

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος και Ερωτηματική της Εργασίας	4
2. Θεωρητικό Υπόβαθρο	8
Η Αναζήτηση του Παραδείσου	8
Πάνας, το Σύμβολο της Αρκαδίας	9
Η Μνήμη	11
Et in Arcadia Ego	11
3. Το Οικόπεδο και το Υφιστάμενο Κτίριο	14
4. Γενικά για τη Σύνθεση	33
5. Έρωτας	49
6. Μύθος	68
7. Έρωτας	84
8. Γνώση	86
9. Ελευθερία	91
10. Θάνατος	91
Πηγές	91

Πρόλογος και Ερωτηματική της Εργασίας

Έμπνευση για τη σύνθεση του κτιριακού συμπλέγματος αποτέλεσε το βιβλίο «Ευδαίμων Αρκαδία» του Pedro Ollala, το οποίο μας άνοιξε το δρόμο προς τη μελέτη του κινήματος του αρκαδισμού. Χάρης σε αυτό, την περιοχή της Αρκαδίας, καθώς τη φύση που ευδοκμεί εντός της, στραφήκαμε σε αυτήν για την ανέγερση ενός πνευματικού κέντρου, που ήταν και ο τύπος σύνθεσης που στοχεύαμε να επιτύχουμε με τη διπλωματική μας. Ωστόσο, στην ιδέα ενσωματώθηκαν τα διδάγματα του αρκαδισμού, η μελέτη του οποίου καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις συνθετικές μας επιλογές. Το φιλοσοφικό αυτό κίνημα έχει ως βάση του την αναπόληση ενός τρόπου ζωής που θεωρείται πως υπήρξε μονάχα στις μυθολογικές απαρχές της ανθρώπινης ύπαρξης, στον «επίγειο παράδεισο» της αρχαίας Αρκαδίας. Αναφερόμαστε στη «Χρυσή Εποχή» που διαδραματίστηκε στη μυθολογική Αρκαδία όταν ο Κρόνος κυβερνούσε ακόμη στην Ελλάδα. Κατά τη “Χρυσή Εποχή” οι άνθρωποι ζούσαν ευτυχισμένοι σε αρμονία με τη φύση. Πέθαιναν ήσυχοι στον ύπνο τους και δεν γνώριζαν τα δεινά της σημερινής κοινωνίας. Αυτήν αναζητούμε μέσα από την παρούσα σύνθεση.

Ως αφετηρία αυτής της αναζήτησης λειτουργούν η αρμονική συνύπαρξη με τη φύση και η απουσία των δεδομένων μίας οργανωμένης κοινωνίας, ώστε ο άνθρωπος να μπορέσει να ελευθερώσει την ψυχή του. Έτσι, η σύνθεση, τόσο χάρις στην τοποθεσία της, όσο και στο αρκαδικό πνεύμα που ρέει εντός της, μεταβλήθηκε σταδιακά από πνευματικό κέντρο σε κέντρο αρκαδικού πνεύματος, η διαμονή στο οποίο ελπιδοφόρα θα ευαισθητοποιήσει τους επισκέπτες σε έναν πιο αρχετυπικό τρόπο ζωής, ο οποίος πλέον φαντάζει όλο και πιο μακρινός.

Συνεπώς, η ερωτηματική της εργασίας μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: Πώς μπορούν τα ιδανικά και οι αξίες του αρκαδικού ιδεώδους να ενσωματωθούν και να εκφραστούν μέσω της αρχιτεκτονικής σε ένα σύγχρονο πνευματικό κέντρο που να αναδεικνύει την πολιτιστική κληρονομιά και τη φυσική ομορφιά της Αρκαδίας; Παράλληλα, πώς μπορούν να μετατραπούν σε αφήγημα που διηγείται μία αρχιτεκτονική σύνθεση;

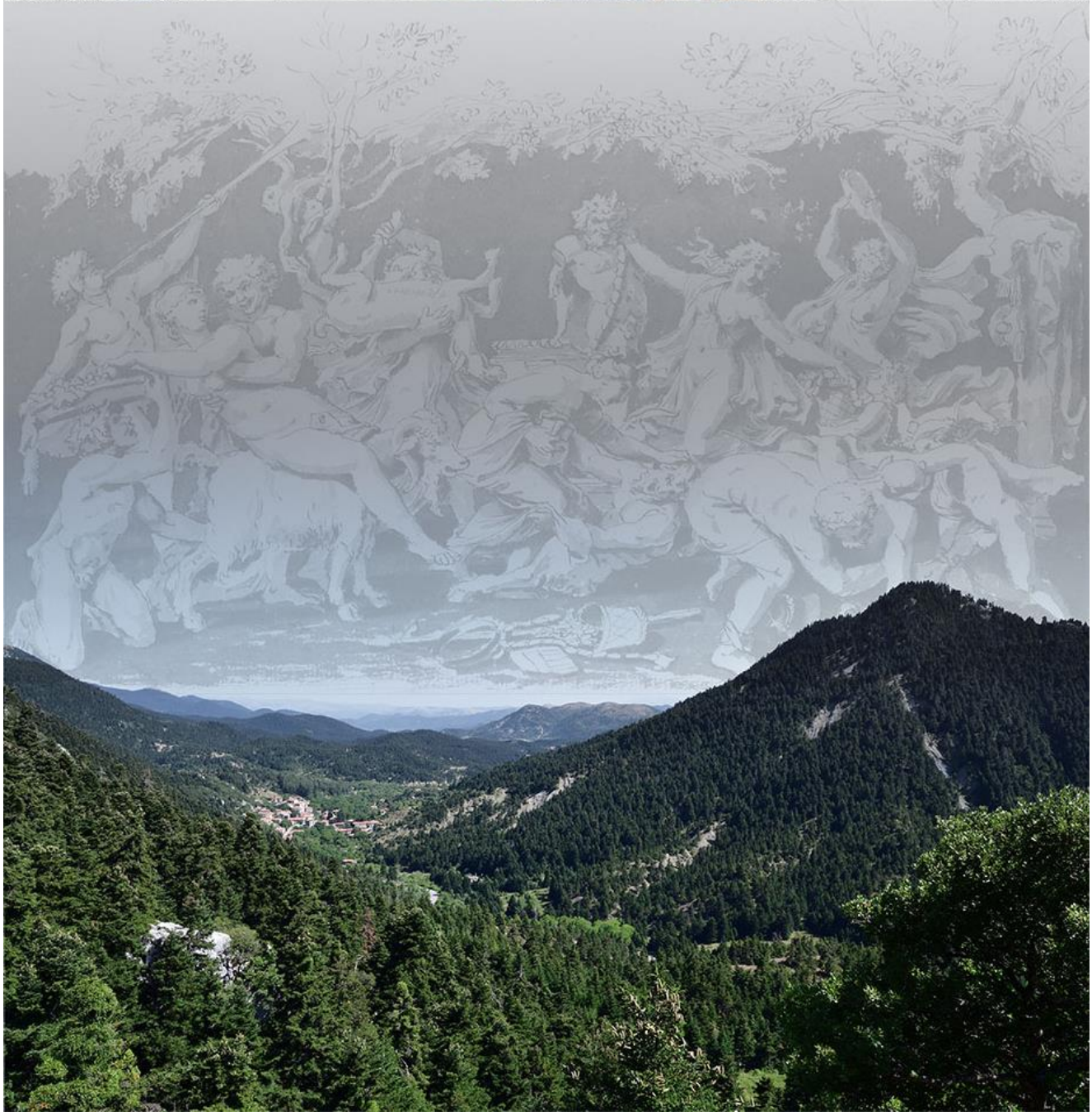

Θεωρητικό Υπόβαθρο

Η Αναζήτηση του Παραδείσου

Ανά τους αιώνες, παρατηρείται σε όλον τον πλανήτη η αναζήτηση του παραδείσου, μίας γης της επαγγελίας. Σε αρκετές περιπτώσεις, ο τόπος αυτός δεν υπάρχει στον εν ζωή κόσμο, και μπορεί να βρεθεί μόνο σε κάποιο άλλο πεδίο ύπαρξης, μετά τον θάνατο. Άλλες πάλι αναζητήσεις του παραδείσου βρίσκουν κάποιο επίγειο μέρος για να τον τοποθετήσουν. Φαίνεται, εδώ, μία τάση του ανθρώπου να συνδέει την επιθυμία για τον ιδεατό τρόπο ζωής με έναν τόπο, ο οποίος έχει συνήθως κάποια υπόσταση, έστω και αφαιρετική, και έχει ως σκοπό να προσδιορίσει την ιδεατή ζωή που αναζητά ο άνθρωπος. Χρειάζεται, δηλαδή, να είναι φιλόξενος. Ως εκ τούτου, τα χαρακτηριστικά που του αποδίδονται είναι το ήπιο κλίμα, ηλιόλουστα λιβάδια, ποταμοί, δροσερά δάση κλπ. Χαρακτηριστικά που είναι συχνά αποδεκτά ως γνώριμα και ασφαλή.

Έτσι, προκύπτει και η ιδέα του επίγειου παραδείσου, του ιδεατού τόπου, η οποία, ανά τους αιώνες, τόπους και πολιτισμούς, παρουσιάζει αρκετά κοινά στοιχεία, μερικά εκ των οποίων αναφέρθηκαν προηγουμένως. Στον τόπο αυτό, όπως κι αν ονομάζεται, διεξάγονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες σε ένα απλούστερο από τα σημερινά δεδομένα επίπεδο, δίχως άγχη και προβλήματα, και ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να ζήσει ευτυχισμένος. Οι εικόνες ενός τόπου με πυκνή φύση, ήρεμο περιβάλλον και ήπιο κλίμα, δεν είναι παρά χωρική έκφραση της επιθυμίας για έναν ιδανικό τρόπο ζωής. Αν και ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά έχει τη δική του άποψη περί ιδεατής ζωής και, κατ' επέκταση, περί ιδεατού τόπου, η ιδέα του παραδείσιου τόπου κατοίκησης παραμένει οικουμενική, καθώς πηγάζει από τα βάθη του ασυνειδήτου, όπου παρατηρούνται οι αρχετυπικές δομές του ανθρώπινου νου.

Πάνας, το Σύμβολο της Αρκαδίας

Ο θεός Πάνας γεννήθηκε στο Λύκαιο όρος, στην καρδιά της Αρκαδίας. Στο κεφάλι του είχε κέρατα τράγου και, ενώ από τη μέση και πάνω ήταν ανθρωπόμορφος, το κάτω μέρος του σώματός του ήταν τριχωτό και έφερε πόδια κατσίκας. Αποτελούσε τον θεό της χλωρίδας, της πανίδας και γενικότερα της φύσης, καθώς και την προσωποποίηση της γενετικής δύναμης της ζωής. Έτσι έλαβε και το όνομά του, καθώς αντιπροσώπευε το παν (σύμπαν).

Η ιδιόμορφη εμφάνιση του Πάνα έχει μεγάλη σημασία για τον ρόλο που διαδραμάτιζε στην αρχαιοελληνική θρησκεία. Το ζώδες κάτω μέρος του σώματός του συμβολίζει τα ζωώδη ένστικτα του ανθρώπου, τα πάθη και τους φόβους του, που τον κρατούν δέσμιο στην ύλη. Το πάνω, ανθρώπινο μέρος του σώματος της θεότητας, συμβολίζει τον σκεπτόμενο άνθρωπο. Τα δύο μέρη του σώματος του Πάνα με τις διαφορετικές τους μυθικές σημασίες αποτελούν τον συνδετήριο κρίκο του ανθρώπου (πάνω μέρος) με τη φύση (κάτω μέρος). Δεν είναι, επίσης, τυχαίο, που το πάνω μέρος του θεού είναι το ανθρώπινο, καθώς βρίσκεται πιο κοντά στο κεφάλι, όπου κατοικεί το πνεύμα, ενώ το κάτω μέρος, που πατά στη γη (δηλαδή αγγίζει τη φύση), είναι ζωώδες.

Καθώς ο Πάνας ζούσε στην Αρκαδία, μετατράπηκε σε σύμβολο της περιοχής και λατρευόταν εκεί περισσότερο από οπουδήποτε αλλού στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, αποτελεί ταυτόχρονα σύμβολο του αρκαδικού ιδεώδους, μιας φιλοσοφικής ιδέας που αναπολεί τη Χρυσή Εποχή της ανθρωπίνης ύπαρξης, κατά την οποία ο άνθρωπος ζούσε στην Αρκαδία, όπου και η ζωή ξεκίνησε στην ελληνική μυθολογία. Η Χρυσή αυτή Εποχή αναφέρεται σε μία μυθική παιδική ηλικία της ανθρωπότητας, στη διάρκεια της οποίας ο άνθρωπος ήταν μακάριος, δεν γερνούσε και δε γνώριζε κανένα δεινό, πεθαίνοντας κάποια στιγμή ήσυχα στον ύπνο του. Το φιλοσοφικό κίνημα του αρκαδισμού αντιμετωπίζει την Αρκαδία ως τόπο μυστήριο και αρχέγονο, που ανά τα χρόνια και τους ακόλουθους του αρκαδισμού ταυτίστηκε και με έννοιες όπως παράδεισος και θεϊκός κήπος.

Πιθανή αιτία για την ανάπτυξη του κινήματος αυτού με επίκεντρο την Αρκαδία αποτελεί η ιδέα που είχαν οι Έλληνες για τους Αρκάδες, ήδη από την αρχαιότητα. Οι Αρκάδες θεωρούνταν οι πρώτοι άνθρωποι που λάτρεψαν τους θεούς. Τόσο οι μέθοδοι λατρείας τους, όσο και οι παραλλαγές των μύθων που διδάσκονταν στην περιοχή, θεωρούνταν αρχέγονες και μυστήριες για τους υπόλοιπους Έλληνες. Έτσι, τόσο η ίδια η Αρκαδία, της οποίας το φυσικό τοπίο είναι ορεινό και γεμάτο από πυκνά δάση, όσο και οι κάτοικοί της, απέκτησαν μία αύρα αρχέγονου μυστηρίου στα μάτια των Ελλήνων, η οποία με το κίνημα του αρκαδισμού επεκτάθηκε και σε άλλες χώρες.

Κατά τη Χρυσή Εποχή, ο άνθρωπος ζούσε ως βοσκός ή γεωργός, και ως επίκεντρο της ζωής του είχε το αίσθημα του έρωτα και την αρμονία με τη φύση. Εδώ, ο έρωτας δεν προσδιορίζεται απλώς ως ένα εφήμερο προσωπικό συναίσθημα, αλλά ως ο Έρωτας σαν κοσμογονική δύναμη που βρίσκεται στο κέντρο της ύπαρξης, καλλιεργεί την ηθική και το πνεύμα του ανθρώπου, και είναι ο συνδετήριος κρίκος του ανθρώπινου πνεύματος με το σύμπαν. Ο τρόπος ζωής που παρουσιάζεται στον αρκαδισμό είναι αρκετά αρχετυπικός, και μπορεί εύκολα κανείς να δει τους παραλληλισμούς του με τον Πάνα, τόσο στην εμφάνιση του θεού, όσο και στη μυθική του υπόσταση. Ο άνθρωπος υπάρχει σε αρμονία με την ύλη (φύση), και ταυτόχρονα αφήνει το πνεύμα του να ερωτευτεί, φτάνοντας σε μία ανώτερη πνευματική κατάσταση. Αν και δεσμευμένος στην ύλη, δεν παραμένει προσκολλημένος σε αυτήν. Φαίνεται εδώ ένας τρόπος ζωής που χαρακτηρίζεται από μία αρχέγονη απλότητα, η οποία και θεωρείται, κατά τους ακόλουθους του αρκαδικού ιδεώδους, ανώτερη από την «εκφυλισμένη» ζωή στις οργανωμένες κοινωνίες. Για αυτό και η βασικότερη ιδέα του κινήματος είναι η επιστροφή στη Χρυσή Εποχή.

Πάνα κἀλό κρατερὸν, νόμιον, κόσμοιο τὸ σύμπαν, οὐρανὸν ἠδὲ θάλασσαν ἰδὲ γῆνα παμβασίλειαν καὶ πῦρ ἀθάνατον* τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ Πανός, ἔλθε, μάκαρ, σκιρτητὰ, περιδρόμε, σύνθρονος Ὠραῖς, αἰγομελὲς, βακχευτὰ, φιλένθεε, ἀστροδίαιτε, ἀρμονίαν κόσμοιο κρέκον φιλοπαίγμονι μοιλή, φαντασιῶν ἐπαρογέ, φόβον ἔκπαγλε βροτείον, αἰγόνομοις χαίρων ἀνά πίδακας ἠδὲ τε βούταις, εὐσκοπε, θηρητήρ, Ἥχους φίλε, σύγχορε νυμφῶν, παντοφύης, γενέτωρ πάντων, πολυώνυμε δαίμον, κοσμοκράτωρ, αὐξητὰ, φασσφόρε, κάρπιμε Παῖάν, ἀντροχαρές, βαρύμηγυς, ἀληθῆς Ζεὺς ὁ κεράστης, σοὶ γὰρ ἀπειρέσιον γαίης πέδον ἐστήρικται, εἰκεὶ δ' ἀκαμάτου πόντου τὸ βαθύρροον ὕδωρ Ὠκεανός τε περίρξῃ ἐν ὕδασι ἢ γαίαν ἐλίσσω, ἀέριον τε μέρισμα τροφῆς, ζωοῖσιν ἔναυσμα, καὶ κορυφῆς ἐφύπερθεν ἐλαφροτάτου πυρός ὄμμα. βαίνει γὰρ τάδε θεῖα πολύκριτα σάισιν ἐφετμαῖς* ἀλλάσσεις δὲ φύσεις πάντων ταῖς σάισι προνοίας βόσκων ἀνθρώπων γενεὴν κατ' ἀπείρονα κόσμον. ἀλλὰ, μάκαρ, βακχευτὰ, φιλένθεε, βαίν' ἐπὶ λοιβαῖς εὐέροις, ἀγαθὴν δ' ὅπασον βιότιοι τελευτήν Πανικὸν ἐκπέμπον οἴστρον ἐπὶ τέρματα γαίης.

«Καλὸ τον κρατερό Πάνα, τον νόμιο, τον κοσμοῦντα το σύμπαν, τον ουρανό, την θάλασσα, την παμβασίλεια γῆνα και το ἀθάνατο πυρ. Γιατί αυτά είναι τα μέλη του Πανός, Ἐλθε, μάκαρ, σκιρτητὰ, περιδρόμε, σύνθρονος των Ὠρών, αἰγομελή, βακχευτὴ, φιλένθεε, ἀστροδίαιτε, που ἀρμόζεις την ἀρμονία της φιλοπαίγμονας μόλπης του Κόσμου, ἐπαρογέ των φαντασιῶν, ἔκπαγλε για τους φόβους των βροτῶν, ἐσύ που χαίρεσαι στους πίδακες μαζί με τους αἰγόνομους και τους ἀγελαδύρηδες, εὐσκοπε, θηρευτή, φίλε της Ἥχους, σύγχορε των Νυμφῶν, που φύεις τα πάντα, γενέτωρ των πάντων, πολυώνυμε Δαίμονα, Κοσμοκράτωρα, αὐξητὰ, φασσφόρε, κάρπιμε Παῖάν, που χαίρεσαι στα και με τα ἀντρα, βαρύμηγη, ἀληθῆς Ζεὺς ὁ κεράστης. Σε σένα στηρίχτηκε το ἀπειρο πεδίο της γαίας, καθὼς υποχωρεῖ το βαθύροο ὕδωρ του ἀκάμαντου πόντου και ὁ Ὠκεανός που ἐλίσσει τα ὕδατα του γύρω ἀπὸ την γαία, και το ἀέριο μέρισμα της τροφῆς. Εἶσαι ἔναυσμα της ζωῆς και το ὄμμα του ἐλαφρότατου πυρός, ἀπὸν ἀπὸ την κορυφὴ των πάντων. Γιατί βαίνουν τα θεῖα διακρινόμενα ἀπὸ τις δικές σου προσταγές. Ἀλλάσεις τις φύσεις των πάντων, βόσκοντας τη γενεὰ των ἀνθρώπων με τις δικές σου πρόνοιες, στον ἀπειρο Κόσμο. Ἀλλὰ, μάκαρ, βακχευτὴ, φιλένθεε, ἔλα στις εὐίερες σπονδές, φέρε μας ἀγαθὸ τέλος του βίου ἐκπέμποντας τον Πανικό οἴστρο στα τέρματα της γαίας.»

Η Μνήμη

Αν και η Χρυσή Εποχή έχει μονάχα μυθική υπόσταση, ενδιαφέρουσα φαίνεται η σύνδεσή της με τη μνήμη. Στα γεωργικά του Βιργιλίου, για παράδειγμα, πραγματοποιείται εξύμνηση της Χρυσής Εποχής με νοσταλγικό τρόπο, όπως φαίνεται στο Δεύτερο Βιβλίο, όπου γίνεται αναφορά στον Κρόνο, κατά την οποία ο ποιητής λησμονεί τη μακαριότητα της Χρυσής Εποχής και δηλώνει πως η επιστροφή σε αυτήν είναι επιτακτική. Δεν είναι, όμως, παράδοξο, πως ο ποιητής μιλά με νοσταλγία για μια εποχή που, όχι μόνο δε βίωσε ο ίδιος, αλλά και που δεν υπήρξε ποτέ; Κατ' επέκταση, το ίδιο θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς και για πολλούς ακόλουθους του αρκαδισμού, αρκετοί εκ των οποίων, σε αντίθεση με τον Βιργίλιο, δεν είχαν επισκεφθεί την Αρκαδία κατά τη διάρκεια της ζωής τους, ούτε και έζησαν σε αυτήν (ιδιαίτερα κατά την περίοδο της Αναγέννησης, όπου το κίνημα άνθισε εκ νέου).

Απάντηση ίσως μπορούν να δώσουν οι ίδιοι οι αρχαίοι Έλληνες, οι οποίοι έδιναν μεγάλη σημασία στη μνήμη. Η μνήμη, τόσο ως ικανότητα του νου να ανακαλεί πληροφορίες και γεγονότα, όσο και σαν εργαλείο που επιτρέπει στον ανθρώπινο νου να φτάσει σε ανώτερο πνευματικό επίπεδο, αποτέλεσε μεγάλο κομμάτι της φιλοσοφικής σκέψης των αρχαίων. Για τον Αριστοτέλη, η μνήμη ήταν νοητική διαδικασία που ο άνθρωπος πραγματοποιούσε εκ φύσεως, όμως ο Πλάτωνας την όριζε ως σύνολο αναμνήσεων της ψυχής από τον κόσμο των ιδεών. Ο Πλάτωνας, δηλαδή, υποστήριζε πως η γνώση, η σοφία, και η ιδέα βρίσκονται ήδη στο άδυτο της ψυχής του ανθρώπου, ο οποίος χρειάζεται να τα αφουγκραστεί προσεκτικά, προκειμένου να τα ανακαλέσει στην επιφάνεια.

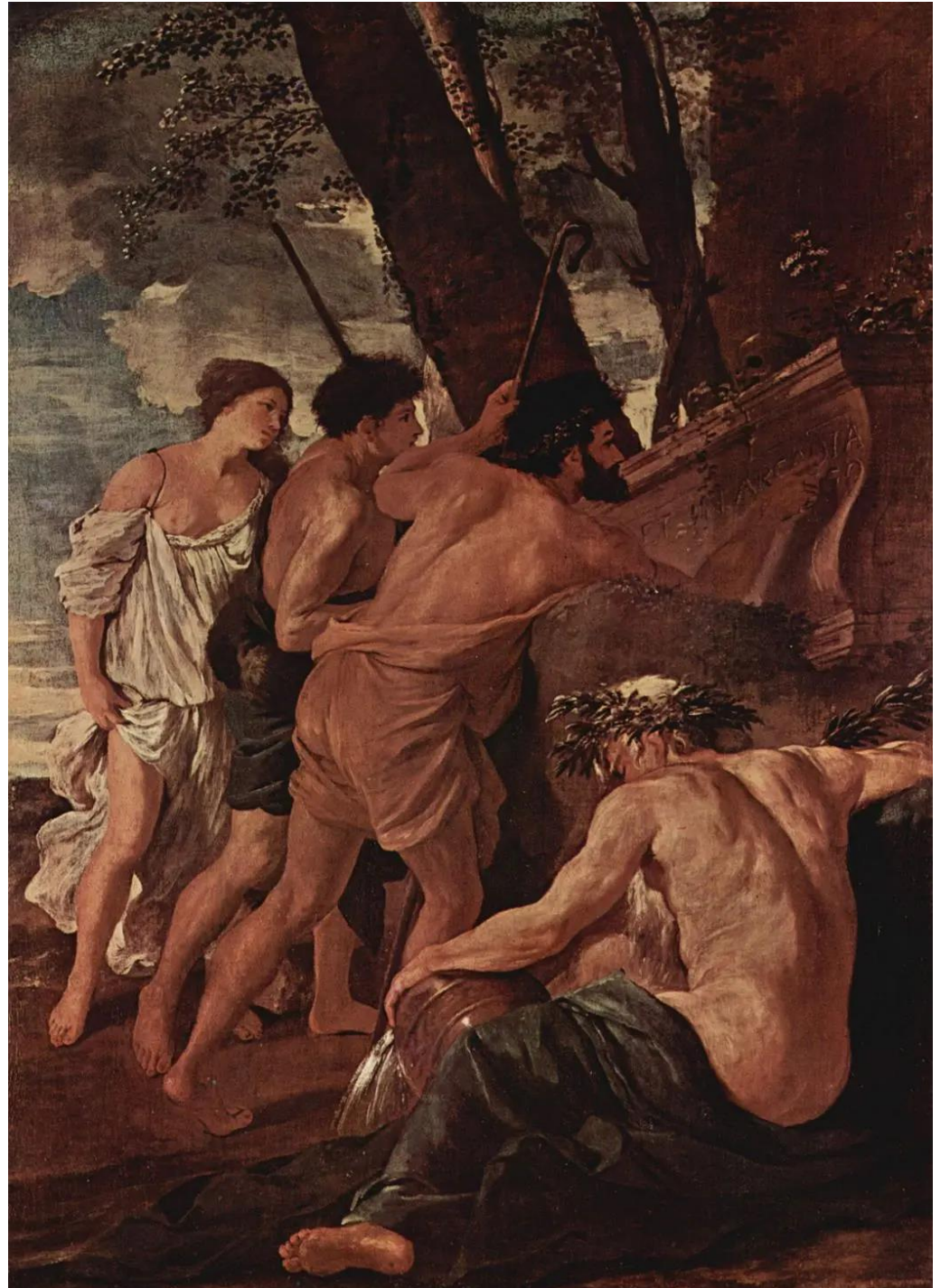
Στην προκειμένη περίπτωση, ο άνθρωπος δεν έχει «αναμνήσεις» της Χρυσής Εποχής, αλλά ενός απλούστερου τρόπου ζωής των παρελθοντικών γενεών, ο οποίος έχει εκλείψει σήμερα σε μεγάλο βαθμό. Αυτός ο τρόπος ζωής εξιδανικεύεται από τις μετέπειτα γενιές, τοποθετείται στην καρδιά του αρκαδικού ιδεώδους και έχει συνδεθεί με τον τόπο της Αρκαδίας, πιθανώς λόγω της προαναφερθείσας άποψης που έχει δημιουργηθεί για τους κατοίκους της από τους υπόλοιπους Έλληνες, καθώς και λόγω της έντονης παρουσίας της φύσης εντός των συνόρων της. Έτσι, η επιθυμία για απλούστερη ζωή έλαβε μυθική διάσταση, καθώς, ταυτιζόμενη με τον τόπο της Αρκαδίας, υιοθέτησε ως σύμβολά της πτυχές της αρχαιοελληνικής (και ιδιαίτερα της αρκαδικής) παράδοσης. Έτσι, ο τόπος της Αρκαδίας εξιδανικεύτηκε και μετατράπηκε σε κάποιου είδους επίγειο παράδεισο, όπου έλαβε χώρα η Χρυσή Εποχή.

Et in Arcadia Ego

Την εποχή της Αναγέννησης, το κίνημα του αρκαδισμού άνθισε εκ νέου, επηρεάζοντας πληθώρα έργων, τόσο στον χώρο της ποίησης, όσο και της ζωγραφικής. Μία από τις πιο σημαντικές απόρροιες της εν λόγω επιρροής είναι η φράση «Et in Arcadia Ego», που πρωτοεμφανίστηκε στον ομώνυμο πίνακα (1618-1622) του αναγεννησιακού ζωγράφου Guercino. Στον πίνακα, η φράση βρίσκεται χαραγμένη σε έναν βωμό, πάνω στον οποίο έχει τοποθετηθεί ένα κρανίο. Τον βωμό παρατηρούν δύο βοσκοί. Η φράση εμφανίζεται ξανά και σε δύο ακόμη ομώνυμους πίνακες της Αναγέννησης (1637-1638), αυτή τη φορά του Nicolas Poussin, γραμμένη πάνω σε έναν ερειπωμένο τάφο. Στην πρώτη εκδοχή, μπροστά στον τάφο βρίσκονται δύο βοσκοί και μία ακόμη αρσενική οντότητα, η οποία αποτελεί την προσωποποίηση ενός ποταμού. Στη δεύτερη, ο πλέον κεντρισμένος και επιβλητικός τάφος περιβάλλεται από τρεις βοσκούς και μία γυναίκα. Η φράση μεταφράζεται ως «Και Εγώ στην Αρκαδία», με το ρήμα να παραλείπεται. Χάρης στην παράλειψη του ρήματος, η φράση χαρακτηρίζεται από διαχρονικότητα, καθώς μπορεί να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους, ανεξαρτήτως εποχής. Μέχρι και σήμερα, η ακριβής σημασία της δεν έχει αποσαφηνιστεί πλήρως.

Η πιθανώς γνωστότερη ερμηνεία της φράσης αποδίδει την ομιλία της στην προσωποποίηση του θανάτου. Έτσι, η φράση γίνεται: «Και στην Αρκαδία, εγώ υπάρχω». Δηλαδή, πως, μέχρι και στον επίγειο παράδεισο της Αρκαδίας, ο θάνατος αποτελεί μόνιμη και αναπόφευκτη παρουσία. Μία ακόμη γνωστή ερμηνεία της φράσης αποδίδει την ομιλία της στον νεκρό των πινάκων (είτε ο άνθρωπος στον οποίο ανήκε το κρανίο, είτε εκείνος που κείται εντός του τάφου). Σε αυτήν την περίπτωση, η φράση θα μπορούσε να γίνει «Και εγώ ζω στην Αρκαδία». Εδώ, ο νεκρός δείχνει να έχει καταφέρει μετά θάνατον να αντικρίσει μίαν άλλη Αρκαδία, εκείνη της Χρυσής Εποχής. Μία τρίτη ερμηνεία αποδίδει τη φράση πάλι στον ίδιο τον νεκρό, ο οποίος αυτή τη φορά δηλώνει: «Και εγώ έζησα στην Αρκαδία», συμβολίζοντας πιθανώς την ίδια τη νοσταλγική επιθυμία για επιστροφή στη Χρυσή Εποχή. Η πρώτη και πιο μακάβρια ερμηνεία, δηλαδή πως η φράση προσωποποιεί τον θάνατο, αποδίδεται κυρίως στο έργο του Guercino, ενώ οι άλλες, που χαρακτηρίζονται περισσότερο από ελπίδα, αποδίδονται στα έργα του Poussin. Πράγματι, τα φωτεινά έργα του Poussin, στα οποία δεν εμφανίζονται ο φόβος και το δέος που απέδωσε ο Guercino, ενσαρκώνουν πιο πιστά τον χαρακτήρα του αρκαδικού ιδεώδους. Βέβαια, σε κάθε περίπτωση, οι πίνακες δρουν ως *memento mori*, δηλαδή ως υπενθύμιση πως όλοι οι άνθρωποι θα πεθάνουν κάποια στιγμή.

Το Οικόπεδο και το Υφιστάμενο Κτίριο

Έπειτα από ανάγνωση του “Ευδαίμων Αρκαδία” του Pedro Ollala και την απόφασή μας για ενσωμάτωση των πληροφοριών που αντλήσαμε στη διπλωματική μας εργασία, αναζητήσαμε το οικόπεδο εκπόνησής της στην Αρκαδία. Ψάχνοντας σχετικές πηγές και πληροφορίες, μάθαμε για το σανατόριο της Μάννας, το οποίο βρίσκεται επίσης στην Αρκαδία, αναπαλαιώθηκε και άνοιξε πέρυσι το Μάιο ως πολυτελές ξενοδοχείο. Με αφετηρία το σανατόριο της Μάννας, μάθαμε πως στην Αρκαδία υπάρχουν συνολικά τέσσερα σανατόρια, το μόνο εκ των οποίων δεν ολοκληρώθηκε και δεν λειτούργησε ποτέ είναι εκείνο της Αλωνίσταινας. Λόγω της τοποθεσίας του, που βρίσκεται στην καρδιά της Αρκαδίας, μας κίνησε το ενδιαφέρον. Παράλληλα, μας ενδιέφερε πολύ ο ιαματικός χαρακτήρας για τον οποίο προοριζόταν, καθώς επιθυμούμε να τον διατηρήσουμε. Όχι τόσο άμεσα σωματικά όσο προόριζε η αρχική του χρήση, δηλαδή της νοσηλείας φυματικών, αλλά μέσω της επαφής με το αρκαδικό τοπίο και τη διδασκαλία του αρκαδισμού.

Το σανατόριο της Αλωνίσταινας πρόκειται για ένα πέτρινο κτίσμα κατά μήκος της επαρχιακής οδού Τρίπολης – Βυτίνας, ανάμεσα στα χωριά της Βυτίνας και της Αλωνίσταινας, στο τελευταίο εκ των οποίων αποδίδεται το όνομά του, και βρίσκεται σε ένα θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον. Το κτίριο βρίσκεται περίπου στο υψόμετρο των 1.300 μέτρων, σε μία περιοχή γεμάτη έλατα και πληθώρα πηγών, «[...] όπου μεταξύ των ετών 1920 και 1945, όταν η φυματίωση ήταν σε έξαρση, οι άποροι πάσχοντες έφτιαχναν καλύβες και έμεναν για να πίνουν το εξαιρετικό νερό και να ζουν στον καθαρό αέρα [...]»¹. Η πρόσβαση γίνεται μέσα από ένα μονοπάτι, η είσοδος του οποίου είναι εύκολο να περάσει απαρατήρητη όταν διέρχεται κανείς με το αυτοκίνητο. Μετά από περίπου πέντε λεπτά περιήγησης ανάμεσα στα έλατα, από μία διαδρομή που σε μεγάλο βαθμό ακολουθεί την μορφολογία του εδάφους ανεβαίνοντας, κατεβαίνοντας και στρίβοντας, αποκαλύπτεται η εντυπωσιακή μορφή του σανατορίου.

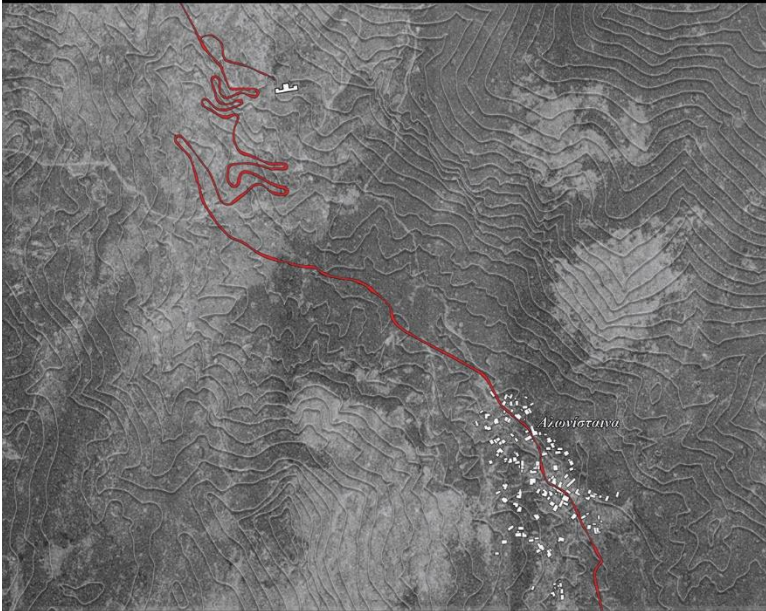
Οι πληροφορίες για την ιστορία του είναι λίγες και συχνά ακόμα και το ίδιο το κτίριο συγχέεται με ένα άλλο της περιοχής. Συγκεκριμένα, υπάρχουν αναφορές σε άρθρα και δημοσιεύματα για το “Παλιό Ξενοδοχείο”, ένα κτίριο του οποίου ο τίτλος τού αποδόθηκε «γιατί όταν λειτουργούσε αποτέλεσε ξενοδοχείο - σανατόριο υπερπολυτελείας»². Η εν λόγω σύγχυση πιθανώς προέρχεται από την τάση που υπήρχε εκείνη την περίοδο να στέλνουν τους φυματικούς «[...] μακριά από το συγχρωτισμό και το συνωστισμό των μεγάλων αστικών κέντρων με τις άθλιες συνθήκες ζωής και δεδομένης της μεταδοτικότητας της ασθένειας»³. Έτσι, λόγω του ότι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι ασθενείς έμεναν προσωρινά στην περιοχή γύρω από το σανατόριο, προέκυψε σύνδεση ανάμεσα στα δύο κτίρια. Ακόμη και από τις φωτογραφίες, οι οποίες χρησιμοποιούνται χωρίς βαθύτερη έρευνα, είναι φανερό πως γίνεται λόγος για δυο εντελώς διαφορετικά κτίσματα.

Είναι ένα από τα τρία σανατόρια στην περιοχή της Βυτίνας, η ανέγερση του οποίου ξεκίνησε με πρωτοβουλία των πνευμονολόγων Μπόμπολα και Γερούλανου, με την χρηματοδότηση ενός εμπόρου που λεγόταν Πολίτης. Δεν υπάρχουν περαιτέρω στοιχεία σχετικά με το κτίσμα σε ιστορικές πηγές, όπως χρονολογία έναρξης της ανέγερσής του. Όσες πληροφορίες υπάρχουν αντλήθηκαν από τους κατοίκους της περιοχής και είναι αρκετά αμφισβητήσιμες. Θεωρείται από τους κατοίκους της Αλωνίσταινας πως η κατασκευή του σανατορίου ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1930, ενώ το “Παλιό Ξενοδοχείο” υπήρχε ήδη. Έπειτα από συναναστροφή και συζήτηση με τους κατοίκους της Βυτίνας, η προαναφερθείσα σύγχυση φαίνεται να είναι αρκετά σοβαρή.

¹ ACHAIKI IATRICKI Volume 32, Issue 2, October 2013

² ό.π.

³ ό.π.

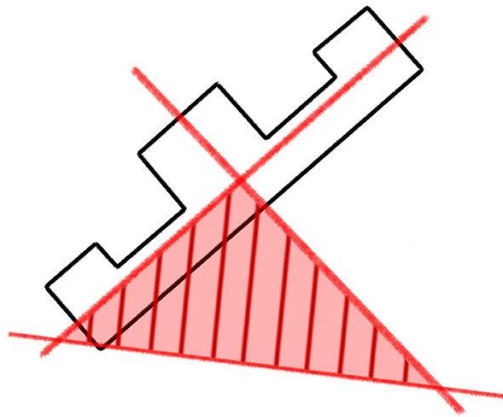
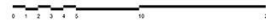
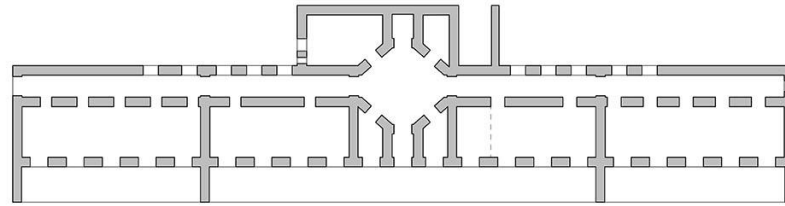
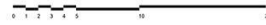
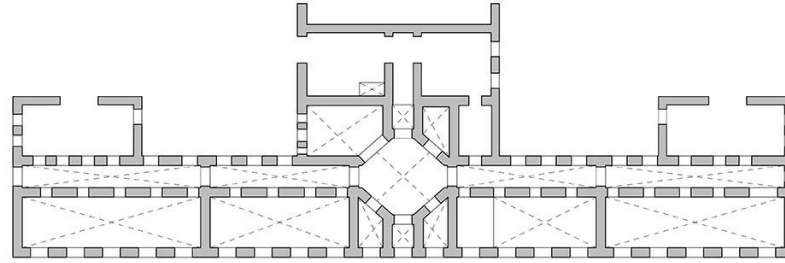
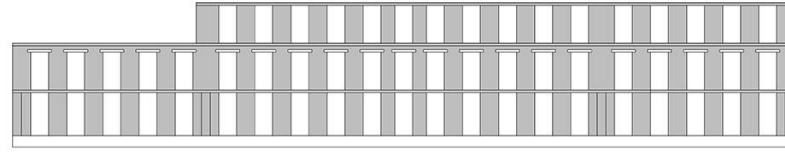

Αρκετοί κάτοικοι της Βυτίνας πίστευαν πως το σανατόριο ενδιαφέροντος ήταν εκείνο της “Μάνας”, ενώ ο πρόεδρος της τοπικής κοινότητας και υπεύθυνος του Λαογραφικού Μουσείου Βυτίνας Φώτης Κατσούλιας είχε γνώσεις για όλα τα σανατόρια της περιοχής εκτός του συγκεκριμένου. Η μόνη πληροφορία που προσέφερε είναι πως το σανατόριο της Αλωνίσταινας είναι το μόνο εκ των σανατορίων της περιοχής που δε λειτούργησε ποτέ, ενώ τα υπόλοιπα λειτούργησαν το καθένα για μία διετία τουλάχιστον. Αντιθέτως, οι κάτοικοι της Αλωνίσταινας φαίνεται να γνωρίζουν ακριβώς ποιο κτίριο είναι το σανατόριο της Αλωνίσταινας, καθώς κανείς δεν το μπέρδευσε με κάποιο άλλο σανατόριο, και οι περισσότεροι το διαχώριζαν από το “Παλιό Ξενοδοχείο”. Μερικοί ανέφεραν το ίδιο το σανατόριο ως “Παλιό Ξενοδοχείο”, αγνοώντας την ύπαρξη του τελευταίου ως ξεχωριστό κτίριο. Στην ευρύτερη περιοχή κυκλοφορεί φήμη πως το σανατόριο της Αλωνίσταινας είναι στοιχειωμένο, όπως ισχυρίζονται αρκετοί κάτοικοι της Βυτίνας και της Αλωνίσταινας (κυρίως νεολαία).

Η κατασκευή του σανατορίου της Αλωνίσταινας δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, όμως δεν παύει να παραμένει ένα εντυπωσιακό πέτρινο κτίσμα που με την κατάλληλη μεταχείριση μπορεί να αναδειχθεί σε χαρακτηριστικό παράδειγμα του αρκαδικού ιδεώδους στην αρχιτεκτονική. Η μη ολοκλήρωση του έργου πιθανότατα οφείλεται στην αδυναμία διάθεσης πόρων, λόγω της εμπλοκής της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ταυτόχρονα, η ανάπτυξη του αντιβιοτικού φαρμάκου μετά την λήξη του πολέμου κατέστησε δυνατή την αποτελεσματική θεραπεία και ίαση της φυματίωσης, οπότε η χρήση ενός σανατορίου δεν ήταν πλέον απαραίτητη. Παρόμοια μοίρα συνάντησαν και τα υπόλοιπα σανατόρια στην Αρκαδία και έχει γίνει αρκετός λόγος από κατοίκους για την απουσία αξιοποίησής τους από το Κράτος και τους αρμόδιους φορείς, με αποτέλεσμα να έχουν καταλήξει σε μία κατάσταση απαξίωσης και εγκατάλειψης. Εξαιρέση αποτελεί αυτό της Τρίπολης, το οποίο, όντας στα περίχωρα της πρωτεύουσας του νομού, τέθηκε ξανά σε λειτουργία ως μέρος του ψυχιατρικού νοσοκομείου Τρίπολης σχεδόν άμεσα. Άλλο ένα βήμα για την αποκατάσταση αυτών των ιστορικών κτισμάτων έγινε και τον περασμένο χρόνο, με την δημιουργία ξενοδοχειακής μονάδας στο κέλυφος που κάποτε στέγαζε το σανατόριο της “Μάνας”, η οποία εγκαινιάστηκε την άνοιξη του 2023.

Ο τύπος του σανατορίου της Αλωνίσταινας είναι σε μεγάλο βαθμό εμπνευσμένος από το κίνημα του Μοντερνισμού, με μεγάλα παράθυρα που επιτρέπουν στον καθαρό αέρα να εισέρχεται. Παρόλα αυτά, όλα τα ανοίγματα του κτίσματος έχουν κατακόρυφο σχήμα, αναδεικνύοντας την τοπική παράδοση. Ο προσανατολισμός του σανατορίου είναι νότιος με ελαφριά κλίση προς την ανατολή, ώστε να γίνεται εκμετάλλευση του ηλιακού φωτός όσο το δυνατόν περισσότερο μέσα στην ημέρα. Τα δοκάρια και οι πλάκες του κτίσματος έχουν κατασκευαστεί από οπλισμένο σκυρόδεμα, ο οπλισμός των οποίων δε φέρει ραβδώσεις. Παράλληλα, υπάρχουν υποδοχές στους τοίχους για την τοποθέτηση ξύλινων δοκαριών, πάνω στα οποία φαίνεται πως θα στηριζόταν ξύλινο πάτωμα. Κατά πάσα πιθανότητα, η ανέγερση του κτιρίου ήταν σε κάποιο βαθμό αυθαίρετη, καθώς δεν υπάρχουν σχεδόν πουθενά στην κάτοψη περασίες. Η οροφή του κτιρίου είναι βατή, καθώς υπάρχει πρόσβαση από το βόρειο τμήμα του, όπου το έδαφος σχηματίζει μονοπάτι που φτάνει στο ύψος της. στο ύψος της. Τέλος, η φύση έχει αρχίσει να καταλαμβάνει το ερειπωμένο κτίριο, με δέντρα, θάμνους και αναρριχώμενα φυτά να φυτρώνουν εντός του και να γεμίζουν τους εξωτερικούς χώρους γύρω από αυτό. Μπροστά από το κτίριο υπάρχει πλάτωμα, το οποίο εκτείνεται από τη δυτική του πλευρά ως περίπου τον άξονα συμμετρίας του. Το πλάτωμα αυτό χωρίζει το κτίριο από έναν μνημειώδη βράχο που βρίσκεται στην άκρη ενός γκρεμού και ατενίζει τη χαράδρα που σχηματίζεται νότια του οικοπέδου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εντυπωσιακή και επιβλητική όψη του κτιρίου με τα επαναλαμβανόμενα ανοίγματά της, ο μεγάλος διάδρομος κατά μήκος του κτιρίου που το διασχίζει ολόκληρο και η κεντρική οκτάγωνη αίθουσα. Παράλληλα, εντυπωσιασμό προκαλεί πως, στην κατάσταση που βρήκαμε το κτίριο, η απουσία του ενδιάμεσου επιπέδου προσέδιδε ύψος σε όλες τις αίθουσες του κτιρίου, προσδίδοντάς τους ένα στοιχείο μεγαλειότητας.

Γενικά για τη σύνθεση

Καθώς το υφιστάμενο κτίριο δομήθηκε ως τόπος σωματικής ίασης, θέλαμε αυτή η λειτουργία να διατηρηθεί. Έτσι, η παρέμβασή μας αποσκοπεί στην ίαση του σώματος μέσα από την επαφή με και την περιπλάνηση στη φύση, καθώς επίσης και στην πνευματική ίαση (και ανέλιξη) μέσα από την επαφή με την ιδεολογία του αρκαδισμού. Η σύνθεση διατηρεί στο κέντρο της το ήδη υπάρχον κτίσμα, γύρω από το οποίο έχουν συμπληρωθεί τρεις κατασκευές. Η τοποθέτηση των κατασκευών έχει γίνει λαμβάνοντας υπόψη δύο άξονες, έναν κατακόρυφο που διχοτομεί το υφιστάμενο, και έναν οριζόντιο κατά μήκος του. Έχει ληφθεί υπόψη και ένας διαγώνιος άξονας που ξεκινά από τη δυτική άκρη του κτιρίου και εκτείνεται προς τον βράχο που βρίσκεται νότια του κτιρίου. Κάθε ενότητα της σύνθεσης έχει δομηθεί με γνώμονα πέντε λέξεις, το νόημα των οποίων θεωρούμε πως εκφράζει το κίνημα του αρκαδισμού. Οι έννοιες που χρησιμοποιήσαμε είναι ο Έρωτας, ο Μύθος, η Γνώση, η Ελευθερία και ο Θάνατος. Κάθε μία από αυτές τις έννοιες έχει αποδοθεί σε μία από τις ενότητες της σύνθεσης, οι οποίες θεωρούμε πως τις ενσαρκώνουν τόσο συνθετικά, όσο και στο πλαίσιο μίας αφηγηματικής απόπειρας του αρκαδισμού μέσω της αρχιτεκτονικής, προκειμένου η περιπλάνηση στο κτιριακό σύμπλεγμα να σχηματίσει ένα οπτικό και αισθητικό αφήγημα του αρκαδικού ιδεώδους. Οι συνθετικές αυτές αρχές οδηγούν και προς την ένταξη του συμπλέγματος στο περιβάλλον του, η οποία μας έχει απασχολήσει ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μας. Δεν θεωρούμε πως είναι δυνατό να συζητάμε για αρχετυπικό τρόπο ζωής και αρμονία με τη φύση δίχως να ακολουθούμε αυτές τις αρχές.

Έρωτας

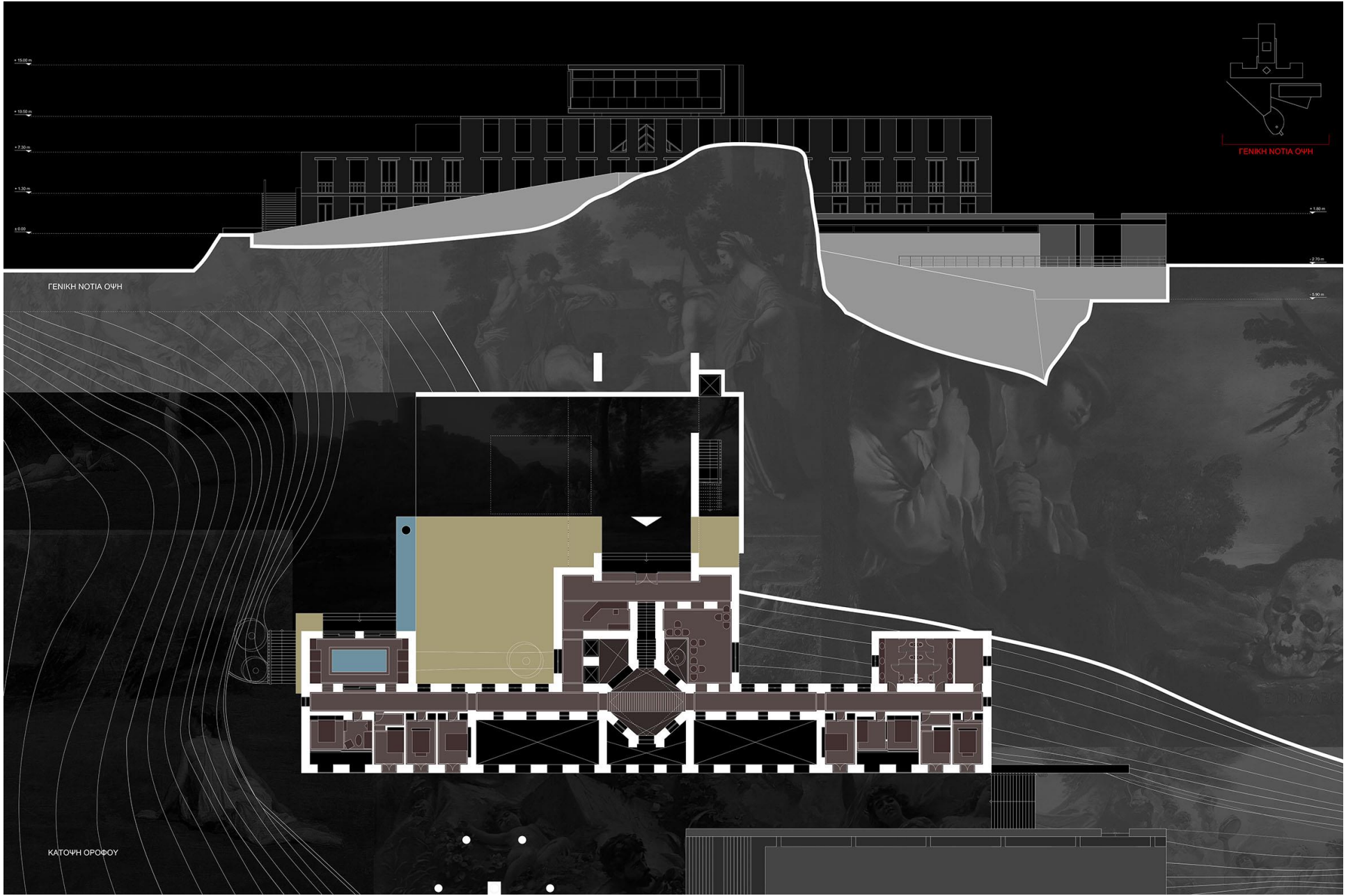
Η είσοδος διατηρείται στο μονοπάτι που προϋπάρχει και οδηγεί σε ένα πλάτωμα μπροστά από το υπάρχον κτίσμα, το οποίο λειτουργεί ως το κατώφλι του κτιριακού συμπλέγματος. Το πρώτο πράγμα που θα αντικρίσει ο επισκέπτης φτάνοντας το κατώφλι, είναι ένα άγαλμα να τον υποδέχεται. Το άγαλμα αυτό είναι το άγαλμα του Πελασγού, ο κατά τη μυθολογία πρώτος άνθρωπος που αναδύθηκε από τη γη και πρόγονος των κατοίκων της Αρκαδίας. Η επιλογή τοποθέτησης του αγάλματος σε αυτό το σημείο δεν είναι τυχαία καθώς, πέραν της επιφανειακής σημασίας πως τον επισκέπτη υποδέχεται στο κατώφλι της σύνθεσης ο πρώτος άνθρωπος κατά τη μυθολογία, υπάρχει και μία άλλη, πιο κρυφή. Βάσει μυθολογίας, ο Πελασγός αποτελεί τη βάση της ανθρωπότητας ως ο πρώτος άνθρωπος. Έτσι και το υφιστάμενο κτίριο αποτελεί τη βάση της σύνθεσης, διότι προϋπήρχε των υπολοίπων. Για τον λόγο αυτό του έχει αποδοθεί η ίσως βασικότερη έννοια του αρκαδικού ιδεώδους, αυτή του Έρωτα, που αποτελεί και την αφετηρία για να ενστερνιστεί κανείς τα υπόλοιπα διδάγματα του αρκαδικού κινήματος.

Διαβαίνοντας το κατώφλι, θα βρει ο επισκέπτης την κεντρική είσοδο στο δεξί του χέρι και, αφότου εισέλθει, θα βρίσκεται εντός του παλαιού κτίσματος. Απέναντι από την είσοδο υπάρχει η κεντρική σκάλα, η οποία οδηγεί στον κάτω όροφο σε μία οκτάγωνη αίθουσα. Αυτή είναι και η πιο κεντρική αίθουσα του κτιρίου, από την οποία μπορεί κανείς να εξέλθει απευθείας στην πλατεία. Σκοπός εδώ είναι να προκύψει μία διαδρομή απευθείας από την είσοδο του παλαιού κτίσματος στην πλατεία που βρίσκεται εκτός του. Επιστρέφοντας στην είσοδο, προχωρώντας είτε αριστερά (όπου βρίσκεται ένα σαλόνι υποδοχής), είτε δεξιά (περνώντας την κεντρική γραμματοεστία και τα ασανέρ), ο επισκέπτης φτάνει σε έναν μεγάλο διάδρομο.

Εδώ αποκαλύπτεται έννοια που έχει αποδοθεί στο παλαιό κτίσμα, ο Έρωτας. Κατά μήκος της νότιας πλευράς του διαδρόμου έχουν ανεγερθεί υπνοδωμάτια, τα οποία, αν και έχουν διαφορετικές διατάξεις, είναι δομημένα με συγκεκριμένο σκοπό. Φαίνεται πως δεν υπάρχουν τουαλέτες εντός των υπνοδωματίων και το μέγεθός τους είναι αρκετά ταπεινό, όπως θα συνέβαινε σε ένα μοναστικό κελί. Ωστόσο, αυτό είναι επιτηδευμένο, καθώς η αρχιτεκτονική των υπνοδωματίων επιχειρεί να επιτρέψει δύο βασικές χρήσεις: της ξεκούρασης και της ερωτικής πράξης. Τα ανοίγματα στην όψη του κτιρίου, που εκτείνονται από το δάπεδο στο ταβάνι, επιτρέπουν στο βλέμμα να ατενίσει το αρκαδικό τοπίο. Αυτό ευελπιστούμε να λειτουργήσει συνενωτικά με το βασικό υλικό του κτιρίου, τον λίθο, ώστε να δημιουργηθεί μία ατμόσφαιρα που χαρακτηρίζεται από γαλήνη και σύνδεση τόσο με τη φύση, όσο και τη ζωή των παλαιότερων γενεών. Παράλληλα, το μέγεθος του χώρου είναι αρκετά μικρό ώστε να μην επιτρέπει στον επισκέπτη να διεξάγει πολλές δραστηριότητες εντός του, περιορίζοντας τη χρηστικότητά του κυρίως στις προαναφερθείσες λειτουργίες. Σχεδόν όλα τα κρεβάτια στα υπνοδωμάτια είναι διπλά, καθώς ο στόχος είναι να τα επισκέπτονται κυρίως ζευγάρια.

Η ανατολική και δυτική πλευρά του διαδρόμου συνδέονται μέσω μιας γέφυρας που περνά πάνω από την οκτάγωνη αίθουσα του κτιρίου. Η γέφυρα περιβάλλεται από εσωτερικά ανοίγματα ύψους ενός ορόφου τα οποία προϋπήρχαν, και δίνουν μία πολύ διάτρητη και ανοιχτή αίσθηση στο κεντρικό τμήμα του κτιρίου, ενισχύοντας τη σημαντικότητά του ως το κέντρο μίας διασταύρωσης, κάθε διαδρομής της οποίας οδηγεί σε διαφορετική πτυχή του αρκαδικού ιδεώδους.

Η βόρεια πλευρά του διαδρόμου χαρακτηρίζεται και αυτή από πολλαπλά ανοίγματα. Στην ανατολική άκρη του διαδρόμου βρίσκονται οι τουαλέτες, και στη δυτική έχει τοποθετηθεί λουτρό, το οποίο είναι ανοιχτό προς χρήση τόσο σε άντρες όσο και σε γυναίκες. Εντός του λουτρού υπάρχουν παραδοσιακές ντουζιέρες, ώστε να μην είναι κανείς περιορισμένος στη χρήση της πισίνας, της οποίας το βάθος θα είναι 60 εκ. Έξοδος από το λουτρό γίνεται στο κατώφλι του κτιριακού συμπλέγματος πίσω από το άγαλμα του Πελασγού.

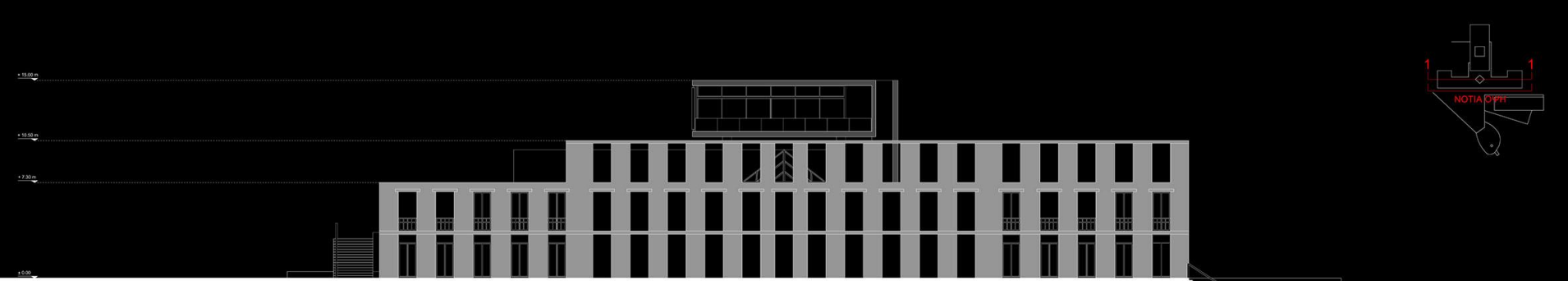
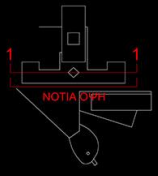
ΓΕΝΙΚΗ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

ΚΑΤΩΦΛΗ ΟΡΟΦΟΥ

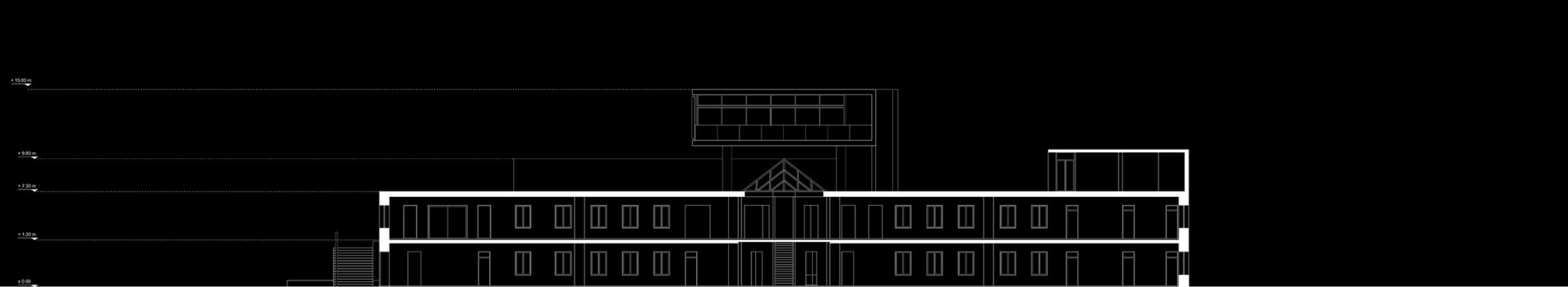
Έρωτας

Στο ισόγειο του κτίσματος, αν κινηθεί κανείς δυτικά από την οκτάγωνη αίθουσα και κατά μήκος του διαδρόμου, θα βρεθεί σε έναν χώρο εστίασης, η χρήση του οποίου επεκτείνεται και στον διπλανό ημιυπαίθριο χώρο (βλ. κάτοψη). Ο επισκέπτης μπορεί να βγει από τον χώρο εστίασης στην πλατεία χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε άνοιγμα βρίσκεται στο νότιο τμήμα του. Κινούμενος ανατολικά, ο επισκέπτης θα βρεθεί σε έναν εκθεσιακό χώρο, τα εκθέματα του οποίου θα αφορούν την ιστορία της Αρκαδίας, την τοπική μυθολογία, και, φυσικά, το κίνημα του αρκαδισμού. Εισερχόμενος στον εκθεσιακό χώρο, ο επισκέπτης θα παρατηρήσει πως η αίθουσα βρίσκεται σε επικοινωνία με τον εξωτερικό χώρο, ακριβώς όπως συμβαίνει και στον χώρο εστίασης. Δίπλα από τον εκθεσιακό χώρο βρίσκεται ένας ακόμη ημιυπαίθριος χώρος, στον οποίο μπορούν να επεκταθούν τα εκθέματα.

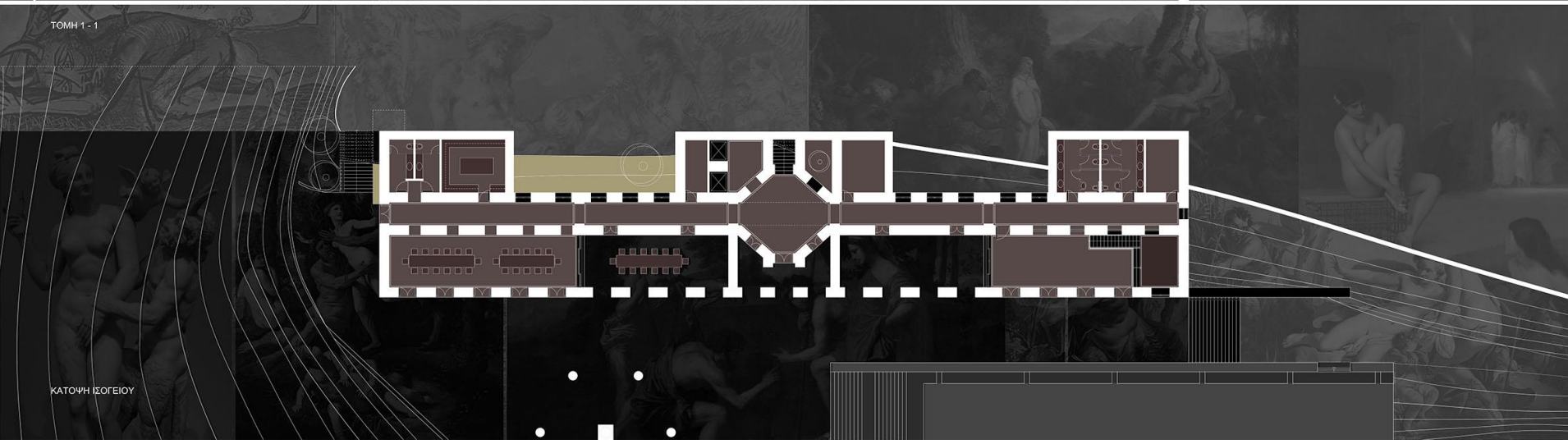
Στο υφιστάμενο κτίριο έχει δοθεί πολύ έντονη σημαντικότητα στη διαπερατότητα, καθώς θέλαμε να επικοινωνεί με τη φύση με τρόπο σαφή και άμεσο. Η φύση εισχωρεί σε αυτό μέσω των ημιυπαίθριων χώρων που βρίσκονται έξω, αριστερά και δεξιά από την κεντρική του αίθουσα. Και οι τρεις αυτοί ημιυπαίθριοι χώροι έχουν πολλαπλές εισόδους στο κτίριο που οδηγούν είτε στην κεντρική αίθουσα είτε στον διάδρομο. Αν και μπορούν να παραλάβουν λειτουργίες, η σημαντικότητά τους αφορά κυρίως την προσπάθεια για απρόσκοπτη ένταξη της σύνθεσης (ιδιαίτερα του υφιστάμενου κτιρίου) στο περιβάλλον της. Παρόμοιο στόχο έχουν και τα μεγάλα ανοίγματα που βρίσκονται στο νότιο τμήμα του κτιρίου, τόσο εκείνο της κεντρικής εισόδου όσο και εκείνο που οδηγεί από τα λουτρά στο κατώφλι. Έναυσμα για τις συγκεκριμένες συνθετικές επιλογές, δηλαδή των ημιυπαίθριων χώρων και των πολλαπλών ανοιγμάτων έδωσε η ίδια η φύση που εισβάλλει εντός των ορίων του υφιστάμενου κτιρίου. Μία παρατήρηση που έγινε κατά την αποτύπωσή του.

ΝΟΤΙΑ ΟΥΨΗ

ΤΟΜΗ 1 - 1

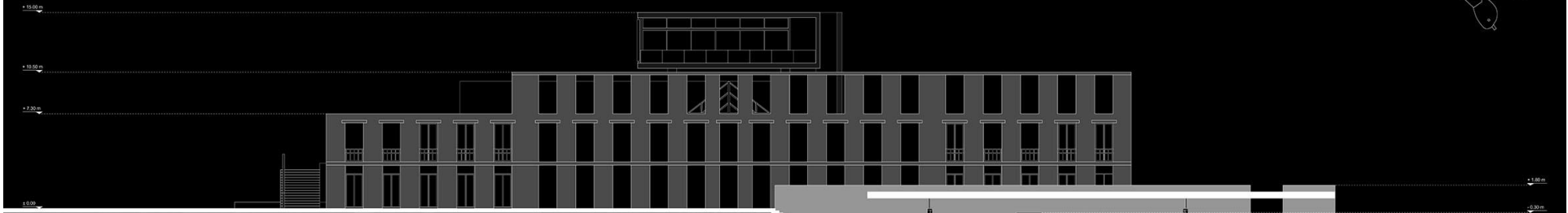
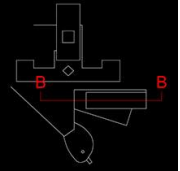
ΚΑΤΩΦΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

Μύθος

Αριστερά της εισόδου υπάρχει που οδηγεί τον επισκέπτη σε έναν ημιώροφο και, στη συνέχεια, σε υπόγειο χώρο, στον οποίο συνεχίζουν τα εκθέματα. Διαβαίνοντας έναν διάδρομο που βρίσκεται στη νότια πλευρά του υπογείου, θα βρεθεί σε μία μεγάλη αίθουσα, η οποία αποτελεί το εσωτερικό του δεύτερου κτίσματος του κτιριακού συμπλέγματος. Ολόκληρη αυτή η αίθουσα λειτουργεί επίσης ως εκθεσιακός χώρος, και μπορεί ανά πάσα στιγμή να λειτουργήσει και ως αίθουσα πολλαπλών χρήσεων. Τόσο σε αυτήν την αίθουσα, όσο και στον υπόλοιπο εκθεσιακό χώρο, αλλά και στο εξωτερικό του δεύτερου αυτού «θαμμένου» κτίσματος, έχει αποδοθεί η έννοια του Μύθου. Στον χώρο πρακτικά εκτίθεται ο Μύθος της Χρυσής Εποχής, και ο επισκέπτης τον γνωρίζει αρχικά από την ασφάλεια ενός εσωτερικού χώρου. Παράλληλα, ο Έρωτας και ο Μύθος συνδέονται διαμέσου της υπόγειας αίθουσας, η οποία υπάγεται και στα δύο κτίσματα, καθώς και στον πάνω όροφο του εκθεσιακού χώρου, ο οποίος βρίσκεται εξ ολοκλήρου στο κτίριο του Έρωτα. Η σύνδεση αυτή είναι επιτηδευμένη, καθώς ο Έρωτας κατά την ελληνική μυθολογία (και ιδιαίτερα κατά τον αρκαδισμό) δεν αφορά το επιφανειακό αίσθημα, αλλά τη μυθική κοσμογονική δύναμη που συνιστά ο Έρωτας. Ο Μύθος εισχωρεί στον Έρωτα, αποδίδοντάς του μία βαθύτερη και πιο αρχέγονη σημασία.

Βγαίνοντας στον εξωτερικό χώρο της κεντρικής αίθουσας του Μύθου προς τα δυτικά, ο επισκέπτης θα δει μία πλατιά σκάλα, η οποία θα τον οδηγήσει στην πλατεία της σύνθεσης. Νότια από την αίθουσα, κρυμμένο πίσω από τον τοίχο, βρίσκεται ένα μπαλκόνι θέασης με κερκίδες, από το οποίο μπορεί ο επισκέπτης να παρατηρήσει την πυκνή φύση του τόπου. Βγαίνοντας στα ανατολικά, ο επισκέπτης αντικρίζει ένα πλάτωμα, το οποίο εκτείνεται προς το αρκαδικό τοπίο. Οι εξωτερικοί αυτοί χώροι συμπληρώνουν τη λειτουργία του εκθεσιακού χώρου, καθώς ο σκοπός είναι να εκτεθεί ο επισκέπτης στον Μύθο της Αρκαδίας πρώτα μέσα από την ασφάλεια ενός εσωτερικού χώρου, και, στη συνέχεια, βγαίνοντας έξω, να αντικρίσει τη φύση που έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του. Του προσφέρονται καθίσματα με θέα στο δάσος, ώστε να απολαύσει την ατμόσφαιρα του τοπίου και να ανακαλέσει έναν πιο αρχετυπικό τρόπο ζωής.

Ο Μύθος βρίσκεται στο χαμηλότερο υψόμετρο της σύνθεσης και είναι εκ πρώτης όψews “θαμμένος”, καθώς, όπως κάθε Μύθος που ίσως είναι ξεχασμένος, έτσι και εκείνος της Χρυσής Εποχής χρειάζεται να “ξεθαφτεί”, προκειμένου να ανακαλυφθεί και μελετηθεί. Ταυτόχρονα, το κτίριο του Μύθου είναι χαμηλωμένο, καθώς δεν επιθυμούσαμε να κρύβει την όψη του Έρωτα.

ΤΟΜΗ 2 - 2

ΚΑΤΟΧΗ ΥΠΟΣΚΑΦΟΥ

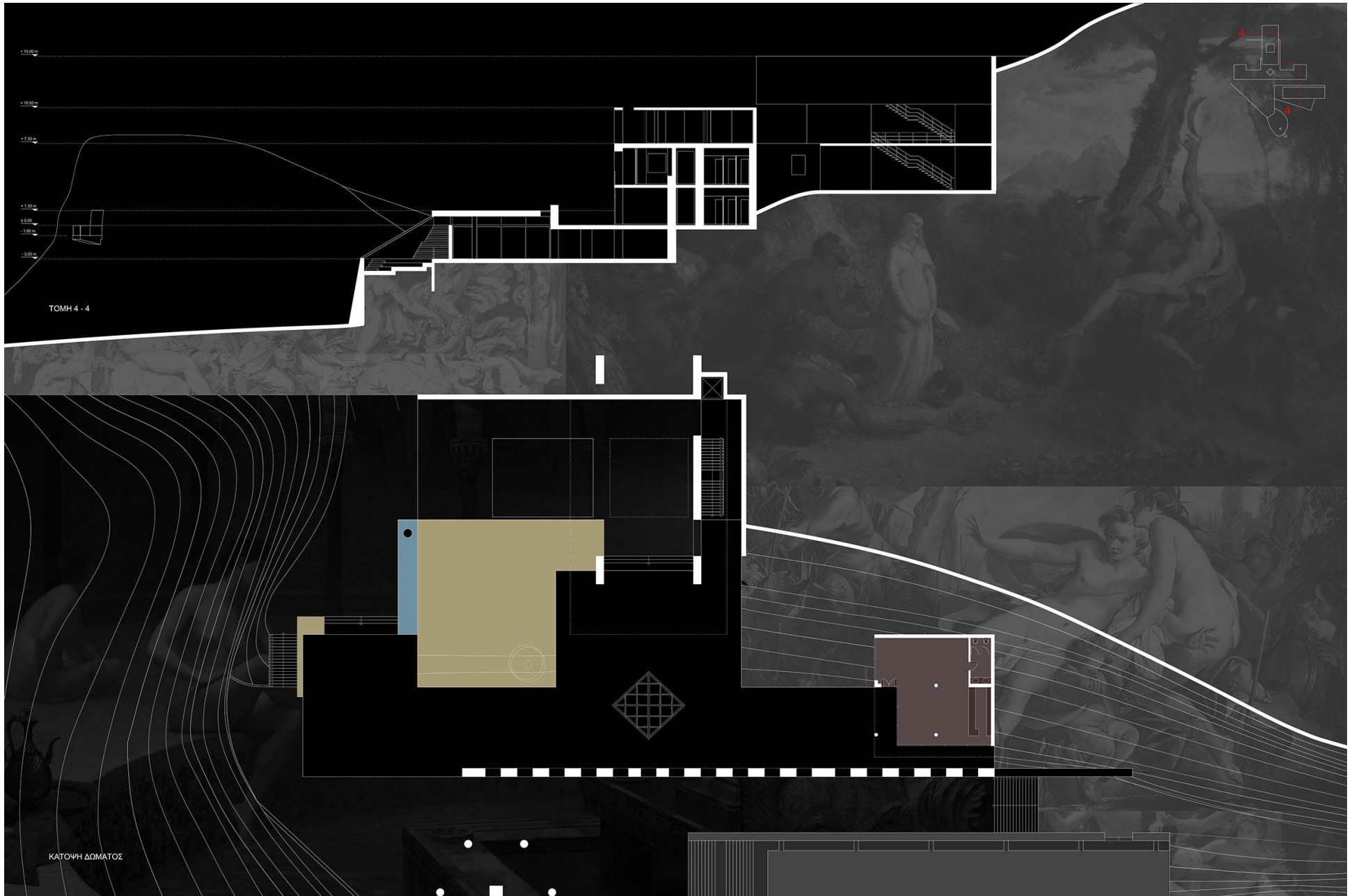
Έρωτας

Όπως προαναφέρθηκε, η οροφή του υφιστάμενου κτιρίου είναι βατή. Αυτή η βατότητα διατηρήθηκε και στην παρέμβαση, απλώς όχι με τον ακριβή τρόπο που συναντήσαμε κατά την αποτύπωση του σανατορίου. Στο κατώφλι του κτιριακού συμπλέγματος, κρυμμένες πίσω από τα ανοίγματα στα τοιχεία βρίσκονται οι κατακόρυφες κινήσεις. Η επιλογή αυτή έγινε συνειδητά, καθώς επιχειρούμε να παροτρύνουμε τον επισκέπτη να ξεκινήσει την περιήγησή του από το κτίριο του Έρωτα.

Οι κατακόρυφες κινήσεις είναι που οδηγούν στο βατό δώμα του υφιστάμενου κτιρίου, το οποίο δρα ως ένα ενδιάμεσο στάδιο ανάμεσα στον Έρωτα και το ανυψωμένο κτίριο που βρίσκεται από πάνω του. Στο δώμα, ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί ελεύθερα ως τις άκρες, στις οποίες δεν έχουν τοποθετηθεί κάγκελα. Θα παρατηρήσει κανείς πως η μισοτελειωμένη όψη του κτιρίου έχει διατηρηθεί και αποκατασταθεί. Ωστόσο, παρατηρούνται δύο σημεία ενδιαφέροντος: μία γυάλινη πυραμίδα που αποτελεί την απόληξη της διώροφης κεντρικής αίθουσας του Έρωτα την οποία και φωτίζει, και ένα αναψυκτήριο στο ανατολικό του τμήμα.

Το αναψυκτήριο συμπληρώνει τη λειτουργία του δώματος ως ένα ενδιάμεσο στάδιο όπου ο επισκέπτης μπορεί να πάρει μία ανάσα, να περιηγηθεί ελεύθερα και να ατενίσει το τοπίο. Το αναψυκτήριο τοποθετείται σε σχετική απόσταση από την όψη, συντηρώντας έτσι τον χαρακτήρα που προσδίδει στο κτίριο.

Σε διάφορους πολιτισμούς η πυραμίδα, με την κορυφή της που δείχνει προς τον ουρανό συμβολίζει την ανύψωση στο θεϊκό στοιχείο, το οποίο, στη δική μας περίπτωση, αφορά την ανύψωση σε ένα ανώτερο πνευματικό επίπεδο, εκείνο της Γνώσης.

ΤΟΜΗ 4 - 4

ΚΑΤΩΦΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

Γνώση

Την ανυψωμένη κατασκευή της σύνθεσης αποτελεί η βιβλιοθήκη, η οποία συμβολίζει τη Γνώση που ατενίζει κανείς έχοντας Ερωτευτεί και αναζητήσει τον Μύθο του αρκαδισμού. Για αυτό και βρίσκεται ανυψωμένη, καθώς καλεί τον επισκέπτη να ανελιχθεί, τόσο κυριολεκτικά (για να εισέλθει), όσο και μεταφορικά (για να ατενίσει την πνευματική ανέλιξη). Είσοδος στη Γνώση πραγματοποιείται από το ασανσέρ ή ανεβαίνοντας τη σκάλα στο κατώφλι. Το ασανσέρ τοποθετεί τον επισκέπτη απευθείας μέσα στο κτίσμα της βιβλιοθήκης, ενώ οι σκάλες τον οδηγούν σε έναν εξωτερικό διάδρομο, με την είσοδο να βρίσκεται στο δεξί του χέρι. Συνεχίζοντας στον διάδρομο, ο επισκέπτης βγαίνει σε ένα μπαλκόνι με νότιο προσανατολισμό, από το οποίο προσφέρει την πιο πανοραμική θέα σε όλη τη σύνθεση. Έτσι, ενισχύεται η ιδέα πως, διαμέσου της γνώσης, μπορεί κανείς να αποκτήσει μεγαλύτερη πνευματική διαύγεια, επιτρέποντάς του να ατενίσει την πραγματικότητα με μεγαλύτερη διαύγεια.

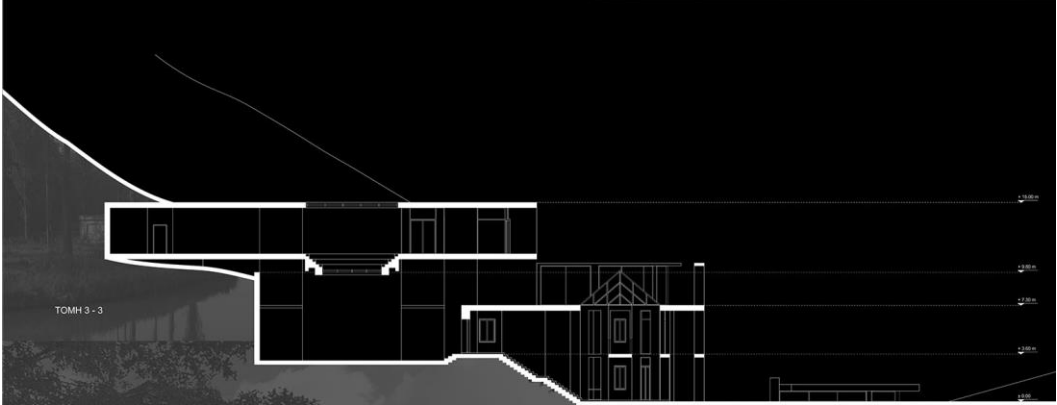
Χρησιμοποιώντας την είσοδο στο αριστερό του χέρι, ο επισκέπτης θα βρεθεί στον χώρο της βιβλιοθήκης. Περίπου στο κέντρο του ταβανιού της βιβλιοθήκης, η πλάκα είναι τρυπημένη, και το ίδιο ισχύει για την πλάκα του δαπέδου. Το άνοιγμα στο δάπεδο συνδέει τη βιβλιοθήκη με το έδαφος από το οποίο εκείνη ανυψώνεται, ενώ εκείνη στην πλάκα του ταβανιού τη συνδέει με τον ουρανό που επιχειρεί να πλησιάσει. Η κίνηση αυτή πραγματοποιήθηκε ως αναφορά στον διφυή χαρακτήρα του Πάνα, καθώς και τη δέσμευσή του με τη φύση, παρ' όλη την πνευματική ανέλιξη που του χαρίζει ο Έρωτας.

Γύρω από την τρύπα στο δάπεδο έχουν τοποθετηθεί κερκίδες. Τόσο σε αυτές ως το σημείο όπου συγκεντρώνονται η φύση και ο ουρανός, όσο και έξω στο μπαλκόνι (ιδιαίτερα τους ανοιξιάτικους και καλοκαιρινούς μήνες), το οποίο προσφέρει θέα του αρκαδικού τοπίου, θα μπορούν να διεξάγονται διάλογοι και συζητήσεις οποιουδήποτε περιεχομένου, ή θα μπορεί κανείς να τα χρησιμοποιήσει ως θέσεις για ανάγνωση.

Κατά μήκος της δυτικής όψης της βιβλιοθήκης έχουν τοποθετηθεί περσίδες, και η ίδια η όψη είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου φτιαγμένη από τζάμι (το τμήμα που θάβεται στον βράχο είναι συμπαγές). Στα ράφια της θα μπορεί κανείς να βρει βιβλία και υλικό που συνδέεται με τη θεματική του αρκαδισμού (μυθολογία, φιλοσοφία, αρχαιότητα, ιστορία του αρκαδικού κινήματος). Το κτίσμα της Γνώσης εμπνεύστηκε από τον διφυή χαρακτήρα του Πάνα, και ταυτόχρονα εκτείνεται προς το τοπίο της Αρκαδίας. Είναι διάτρητο προς το νότο και τη δύση, καθώς, αν και ανυψωμένο, είναι σημαντικό να επικοινωνεί με τον τόπο της Αρκαδίας. Παράλληλα, ο διάτρητος χαρακτήρας του επιτρέπει στην ατμόσφαιρα του βουνού να εισέλθει εντός του, επηρεάζοντας πιθανώς θετικά τις δραστηριότητες που θα διεξαχθούν στο εσωτερικό του. Διότι, όπως συμβαίνει και με τον Πάνα, η πνευματική ανέλιξη μπορεί να πραγματοποιηθεί, όμως ο άνθρωπος παραμένει δέσμιος στην ύλη, επομένως και χρειάζεται η (αρμονική) επαφή μαζί της. Το κτίσμα της Γνώσης λαμβάνει το διφυή χαρακτήρα του Πάνα, καθώς επικοινωνεί με τη φύση και τον ουρανό μέσω των ανοιγμάτων στις πλάκες του δαπέδου και της οροφής, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει θέα στο αρκαδικό τοπίο, ενώ ταυτόχρονα εκτείνεται ευθεία προς αυτό, και μοιάζει να προσπαθεί να το απαθανάτισει σαν φωτογραφική μηχανή.

ΔΥΤΙΚΗ ΟΥΧΗ

ΤΟΜΗ 3 - 3

ΚΑΤΟΧΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ελευθερία

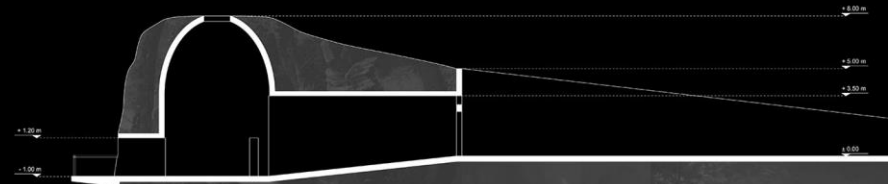
Στους εξωτερικούς χώρους της σύνθεσης έχει αποδοθεί η έννοια της Ελευθερίας, η οποία αποτελεί τον συνδετήριο κρίκο ανάμεσα στις κατασκευές της σύνθεσης, αλλά και ανάμεσα στα διδάγματα του αρκαδισμού. Αν και το αφήγημα που επιχειρεί να δημιουργήσει το κτιριακό σύμπλεγμα παροτρύνει τον επισκέπτη να ξεκινήσει την περιπλάνησή του από το υφιστάμενο κτίριο, στην πραγματικότητα του αποδίδεται η ελευθερία να περιηγηθεί στη σύνθεση όπως εκείνος επιθυμεί.

Κέντρο της Ελευθερίας αποτελεί η πλατεία του συμπλέγματος, στην οποία μπορεί κανείς να εξέλθει από το υφιστάμενο κτίριο, είτε από την κεντρική αίθουσα, είτε από τον εκθεσιακό χώρο ή τον χώρο εστίασης. Ταυτόχρονα, μπορεί κανείς να εισέλθει στην πλατεία από την πλαϊνή σκάλα που βρίσκεται στο εξωτερικό της δυτικής πλευράς του παλαιού κτιρίου. Στην πλατεία βρίσκεται η κεντρική είσοδος του Μύθου, καθώς και του Θανάτου, ο οποίος θα συζητηθεί παρακάτω.

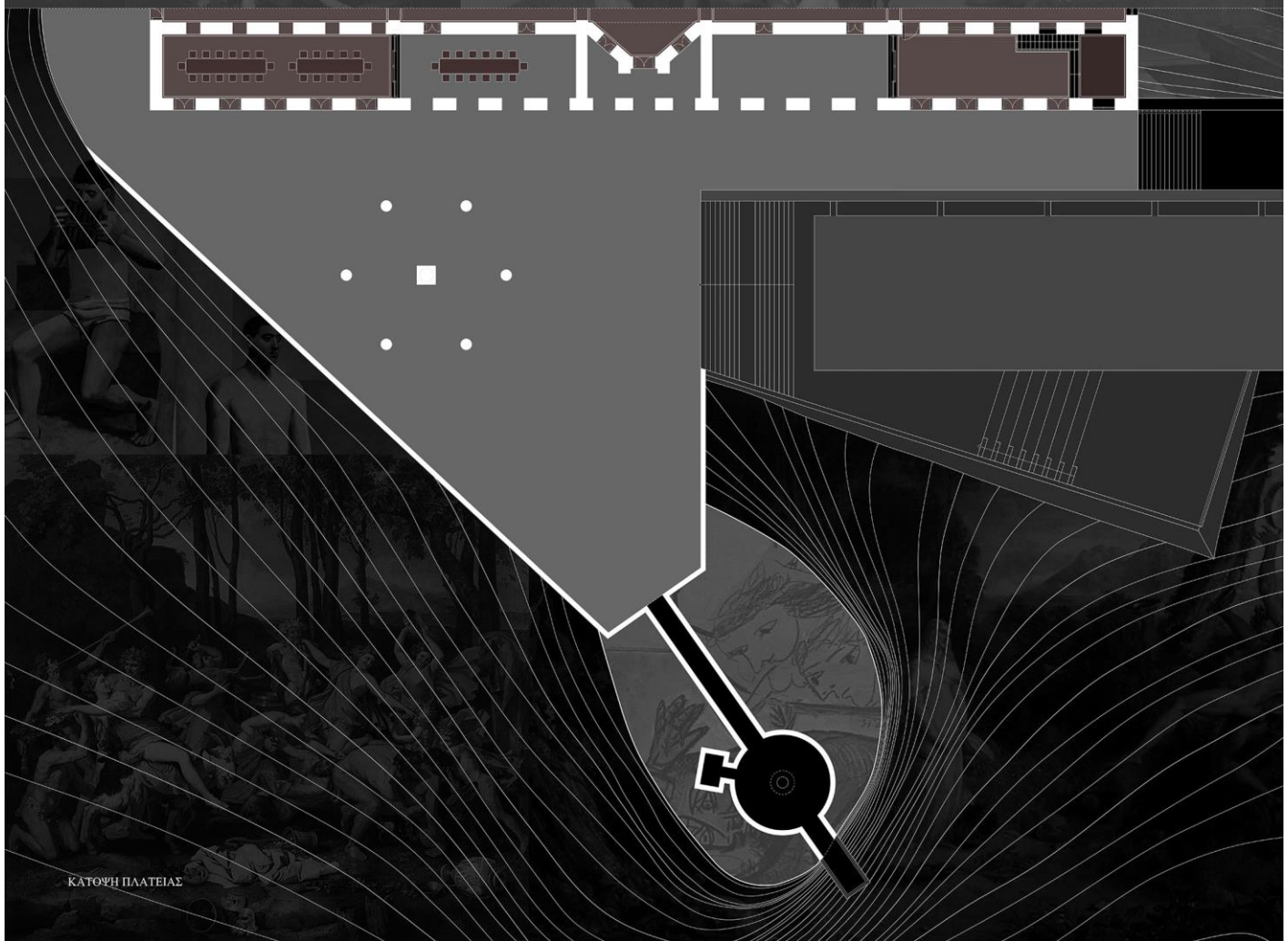
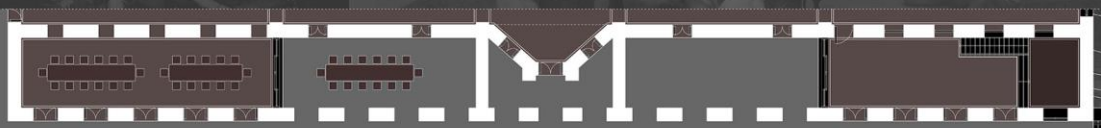
Βρισκόμενος κανείς στην πλατεία έρχεται αντιμέτωπος με την επιβλητική όψη του κτιρίου του Έρωτα, η οποία έχει διατηρηθεί ατόφια. Η όψη αυτή έχει, κατά τη γνώμη μας, ιδιαίτερη αξία, καθώς η ομορφιά και η επιβλητικότητα που την χαρακτηρίζουν καλούν τον επισκέπτη να στρέψει το βλέμμα του προς αυτήν. Η προσκείμενη στην όψη αυτή πλατεία αποκτά, μέσω αυτής, ένταση, σχηματίζοντας έτσι μία εμπειρία μοναδική προς τον επισκέπτη, ο οποίος δεν βρίσκεται απλώς σε έναν εξωτερικό χώρο που περιβάλλεται από χλωρίδα, αλλά σε έναν τόπο που ενώνει τη φύση με τη δημιουργική ικανότητα του ανθρώπου. Στην Ελευθερία, το βλέμμα του επισκέπτη βρίσκει συνεχώς οπτικά ερεθίσματα, είτε φυσικά είτε τεχνητά, οπουδήποτε κι αν στραφεί, μετατρέποντας την περιπλάνηση εντός της σε μία εμπειρία της όρασης.

Αν και η πλατεία λειτουργεί ως το επίκεντρο της έννοιας Ελευθερίας, η έννοια δεν περιορίζεται σε αυτήν, αλλά εκτείνεται σε όλους του εξωτερικούς χώρους της σύνθεσης. Τόσο το κατώφλι και οι υπόλοιποι εξωτερικοί χώροι, όσο και οι διαδρομές που οδηγούν στη σύνθεση ή εκείνες που εξερευνούν το βουνό, ενσαρκώνουν την έννοια της Ελευθερίας, καθώς επιτρέπουν στον επισκέπτη να περιηγηθεί τόσο στη σύνθεση όσο και στο βουνό τριγύρω. Οι σημαντικότερες από τις διαδρομές αυτές είναι το μονοπάτι που οδηγεί από τον δρόμο στην είσοδο του κτιρίου και το μονοπάτι που εκτείνεται ανατολικά από την πλατεία προς το βουνό. Το μονοπάτι αυτό αποτελεί μία σύντομη διαδρομή που εξερευνά το βουνό, επιτρέποντας στον επισκέπτη να απολαύσει το πυκνό δάσος ελάτων, και καταλήγει σε ένα πλάτωμα, στη νότια πλευρά του οποίου ανοίγεται ένα “παράθυρο” στην πυκνή δεντροστοιχία του δάσους. Μέσα από αυτό το “παράθυρο” μπορεί κανείς να διακρίνει δύο έλατα που συγκλίνουν το ένα προς το άλλο και σχεδόν ενώνονται, σαν να είναι ερωτευμένα.

Στη μέση της πλατείας τοποθετείται ένα μνημείο: έξι αγάλματα σατύρων που χορεύουν γύρω από έναν βωμό, πάνω στον οποίο βρίσκεται ένας αυλός. Ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί ανάμεσα στα αγάλματα και να πλησιάσει τον βωμό, λαμβάνοντας κι εκείνος μέρος στην ιεροτελεστία που επιτελούν. Το εγχείρημα εδώ είναι να ενταχθεί ο επισκέπτης στις μυστικιστικές τελετές των αρχαίων Ελλήνων προετοιμάζοντάς τον για την είσοδό του στην τελευταία κατασκευή της σύνθεσης, εκείνη του Θανάτου.

ΤΟΜΗ Ε - Ε

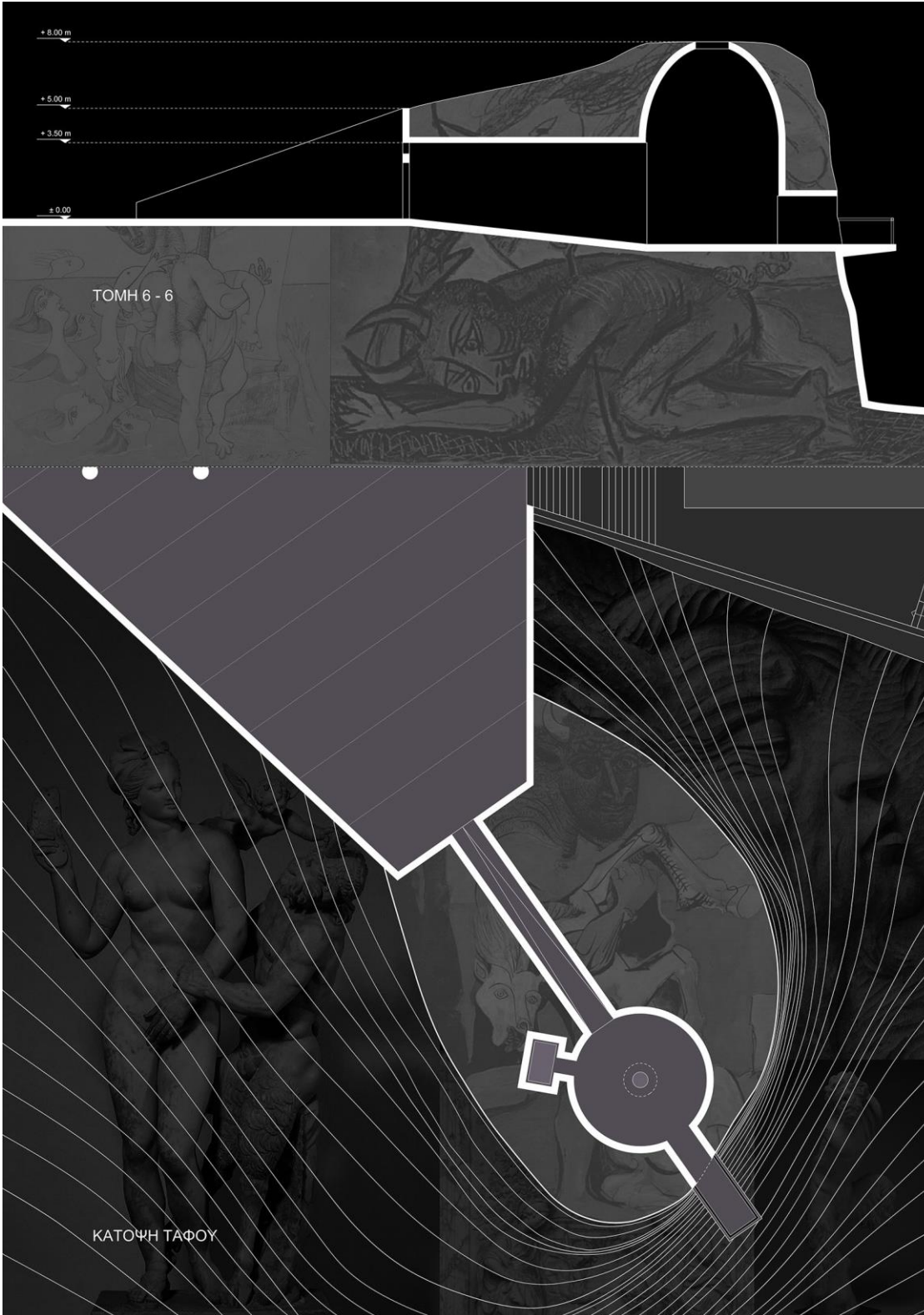
ΚΑΤΟΥΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ

Θάνατος

Νοτιοανατολικά και νοτιοδυτικά στην πλατεία υπάρχουν δύο συγκλίνοντες τοίχοι, οι οποίοι οδηγούν στον βράχο που βρίσκεται μπροστά από το κτιριακό σύμπλεγμα. Οι τοίχοι αυτοί επιχειρούν να “ρουφήξουν” τον επισκέπτη στην είσοδο που βρίσκεται ανάμεσά τους, πάνω στην οποία έχει χαραχθεί η φράση “Et in Arcadia Ego”. Διαβαίνοντας την είσοδο, ο επισκέπτης θα βρεθεί εντός ενός σκοτεινού διαδρόμου, ο οποίος θα τον οδηγήσει στο εσωτερικό ενός θολωτού τάφου. Στο κέντρο του τάφου έχει τοποθετηθεί μία επιτύμβια στήλη, πάνω στην οποία πέφτει το φως που εισέρχεται από την τρύπα στο ταβάνι του τάφου ακριβώς από πάνω της. Ευθεία και πίσω από τη στήλη, υπάρχει έξοδος σε ένα μπαλκόνι, το οποίο εκτείνεται μέσα από τον βράχο και προσφέρει θέα σε όλο το τοπίο. Πίσω δεξιά βρίσκεται μία μικρή αίθουσα, εντός της οποίας βρίσκεται το ταφικό μνημείο. Ο τάφος αυτός έχει συνδεθεί με την έννοια του Θανάτου και έχει μνημειακό και συμβολικό χαρακτήρα. Βγαίνοντας στο μπαλκόνι αντικρίζει την Αρκαδία που ίσως, έπειτα από την εμπειρία στο κτίριο του Θανάτου, πλέον ταυτίζεται με εκείνη της Χρυσής Εποχής.

Στο προαναφερθέν μνημείο με τα αγάλματα σατύρων, αναφέραμε πως τα αγάλματα είναι έξι. Ωστόσο, στη μυθολογία, ο αριθμός έξι δεν έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία, σε αντίθεση με το επτά. Ο έβδομος σάτυρος, ο Πάνας, είναι και ο ίδιος παρόν, απλώς όχι στην πλατεία, αλλά εντός του τάφου. Η ιεροτελεστία που επιτελούν οι έξι σάτυροι που βρίσκονται στην πλατεία είναι προς τιμήν του. Το ταφικό μνημείο εντός του βράχου είναι βασισμένο στους αρχαιοελληνικούς θολωτούς τάφους και αναφέρεται στον ίδιο τον Πάνα, και λειτουργεί ως ο τάφος του. Η σημασία του βασίζεται κυρίως στη φράση “Et in Arcadia Ego” που είναι χαραγμένη στην είσοδό του. Συμβολίζει τη μόνιμη και αναπόφευκτη παρουσία του θανάτου, ακόμη και στον επίγειο παράδεισο της Χρυσής Εποχής. Ένα “memento mori” που εκφράζεται μέσα από τη γλώσσα της αρχιτεκτονικής.

Εντός του τάφου κυριαρχεί ο Θάνατος, με τον σκοτεινό διάδρομο που οδηγεί σε αυτόν να συμβολίζει κάποιου είδους βήμα προς τον κόσμο των νεκρών από την πλευρά του επισκέπτη. Ωστόσο, η τρύπα στο ταβάνι επιτρέπει στο φως να εισέλθει στο μνημείο, διότι ο σκοπός του δεν είναι να προκαλέσει τρόμο, όπως συμβαίνει στον πίνακα του Guercino, αλλά να διακρίνεται από γαλήνη και ελπίδα, όπως οι πίνακες του Poussin. Το μνημείο επιχειρεί να ενσαρκώσει τη φράση “Et in Arcadia Ego” και τον ανοιχτό προς ερμηνεία χαρακτήρα της μέσα από την αρχιτεκτονική του. Ο θάνατος είναι αναπόφευκτος, καθώς ούτε ο ίδιος ο Πάνας δεν του έχει ξεφύγει (ο θάνατος του Πάνα συμβολίζει την έκλειψη της αρχετυπικής ζωής που ο αρκαδισμός πρεσβεύει), όμως δεν είναι απαραίτητα κάτι αρνητικό, όπως φαίνεται και από τις απεικονίσεις του Poussin. Παράλληλα, εκθέτει το αρκαδικό τοπίο στον επισκέπτη, κάτι που συμβαίνει και σε άλλες ενότητες της σύνθεσης, εφόσον η ίδια η Αρκαδία και η φυσική της ομορφιά αφορούν άμεσα την ερωτηματική της διπλωματικής.

Πηγές

Ελληνική Βιβλιογραφία

ACHAIKI IATRICKI Volume 32, Issue 2, October 2013

Pedro Olalla, Ευδαίμων Αρκαδία: Η Σαγήνη του Μύθου, Εκδόσεις Road, Αθήνα, 2005

Αναστασία Μουστακάτου, Βίκυ Νάκου, Ολυμπία Παπαγεωργίου, Σώμα και Χώρος: Σκέψεις για την Οικειοποίηση στην Αρχιτεκτονική, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα, 1997

Σάββας Κονταράτος, Η εμπειρία του αρχιτεκτονημένου χώρου και το σωματικό σχήμα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1983

Βεργίλιος, Τα Γεωργικά, Εκδόσεις Δρόμων, Αθήνα, 2013

Άρθρα

http://mythagogia.blogspot.com/2019/04/blog-post_31.html

<https://www.arcadiaportal.gr/news/panas-o-arkadikos-theos>

<https://www.youtube.com/watch?v=JuyCJHoGo7s>

<https://searchingthmeaningoflife.wordpress.com/2015/07/26/the-ancient-art-of-memory/>

